ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О. М. БЕКЕТОВА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ І ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему

«РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ»

Виконала: здобувачка вищої освіти
2 курсу групи М ПУіА 2024-1з
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітньо-професійної програми
«Публічне управління розвитком громад та територій»

Катерина ПІДГОРНА
(ім'я та прізвище)

Керівник Світлана ГАЙДУЧЕНКО
(ім'я та прізвище)

Рецензент Сергій КИРІЙ
(ім'я та прізвище)

Рецензент Тетяна БЄЛЬСЬКА
(ім'я та прізвище)

Харків – 2026 року

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О. М. БЕКЕТОВА

Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту
Кафедра менеджменту і публічного адміністрування
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління розвитком громад та територій»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
проф. Марина НОВІКОВА

_____
«02» березня 2026 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Підгорної Катерини Олегівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Регіональні особливості державної промислової політики в сучасних умовах України».
2. Керівник роботи Гайдученко Світлана Олександрівна, д. наук з держ. упр., професор
затверджені наказом від 02.03.2026 р. № 199-03.
Строк подання здобувачем роботи 31.05.2026 р.
3. Вихідні дані до роботи чинне законодавство, матеріали переддипломної практики, періодична спеціальна література, інші джерела.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: Розділ 1. Теоретичні основи формування та реалізації державної промислової політики. Розділ 2. Аналіз сучасних особливостей та стану формування та реалізації державної промислової політики. Розділ 3. Сучасні пріоритети державної промислової політики на регіоні України.
5. Перелік графічного матеріалу: 1. Титульний лист. 2. Актуальність теми; мета, об'єкт, предмет, наукова новизна. 3. Завдання, зумовлені досягненням мети роботи. 4. «Дерево цілей» регіональної промислової політики. 5. Модель регіональної промислової політики. 6. Нормативно-правовий

механізм промислової політики. 7. Економіко-фінансовий механізм промислової політики. 8. Організаційно-адміністративний механізм промислової політики. 9. Інформаційно-комунікативний механізм промислової політики. 10. Валова додана вартість за видами економічної діяльності у Харківській області за 2016 – 2020 рр. 11. Індекси промислової продукції за видами діяльності Харківської області за 2019 – 2021 рр. 12. Інноваційно активні промислові підприємства України у 2019р. 13. Модель алгоритму моніторингу реалізації промислової політики. 14. Структурна схема моделі формування та реалізації політики. 15. Алгоритм відбору проектів-претендентів на державну підтримку. 16–17. Висновки дослідження відповідно до завдань.

6. Дата видачі завдання 02 березня 2026 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1.	Дослідження основних літературних джерел за темою кваліфікаційної роботи	02.03.2026-16.03.2026	виконано
2.	Розділ 1. Розгляд теоретичних основ формування та реалізації державної промислової політики	02.03.2026-26.03.2026	виконано
3.	Розділ 2. Аналіз сучасних особливостей та стану формування та реалізації державної промислової політики	27.03.2026-20.04.2026	виконано
4.	Розділ 3. Сучасні пріоритети державної промислової політики на регіоні України	21.04.2026-10.05.2026	виконано
5.	Висновки	11.05.2026-14.05.2026	виконано
6.	Оформлення графічного матеріалу	15.05.2026-19.05.2026	виконано
7.	Оформлення пояснювальної записки	20.05.2026-31.05.2026	виконано
8.	Попередній захист	11.06.2026	виконано
9.	Захист	19.06.2026	

Здобувачка вищої освіти _____ Катерина ПІДГОРНА
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Світлана ГАЙДУЧЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП…….....6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ……..10
1.1. Сутність та зміст процесів формування та реалізації державної промислової політики…… ……...……10
1.2. Підходи до процесу формування та реалізації державної промислової політики …….…….. 18
1.3. Регіональний комплексний механізм формування та реалізації державної промислової політики у контексті міжнародних практик…..……27
Висновки до розділу 1……..…….38
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА СТАНУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....40
2.1. Визначення сучасного стану нормативно-правового та фінансово-економічного механізмів формування та реалізації державної промислової політики 40
2.2. Дослідження особливостей організаційного й інформаційно-комунікаційного механізмів формування та реалізації державної промислової політики…….……..47
2.3. Основні чинники впливу на формування та реалізацію державної промислової політики у Харківській області ……54
Висновки до розділу 2……..…62
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ НА РІВНІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ……64
3.1. Ключові вектори розвитку державної промислової політики на регіональному рівні……...…64
3.2. Осучаснення інформаційно-комунікаційного механізму формування та

реалізації державної промислової політики на регіональному рівні..……70
3.3. Практичні пропозиції щодо впровадження моделі формування та реалізації державної промислової політики на регіональному рівні ……77
Висновки до розділу 3…….….85
ВИСНОВКИ……...88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……91

ВСТУП

В сучасних умовах України стають вирішальними процеси формування та реалізації державної промислової політики на регіональному рівні, в силу дії воєнного стану та суттєвих відмінностей життєдіяльності прифронтових регіонів. Саме завдяки цим процесам в складних і непередбачених умовах воєнної доби держава здійснює управління окремими галузями та підприємствами задля забезпечення їх ефективності. Про це йдеться у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 рр. (оперативна ціль номер 5), яка визначає активну промислову політику ключовим важелем розвитку регіональної економіки в цілому. Пояснюється це не лише тим, що на регіональному рівні відбувається більш змістовна взаємодія усіх владних структур і господарюючих суб'єктів промислового сектору, а ще й тактичними і оперативними діями держави, спрямованими на вирішення завдань і проблем короткострокового та середньострокового періодів життєдіяльності країни, зокрема в умовах воєнного стану.

До цього слід додати необхідність формування та реалізації державної промислової політики на регіональному рівні у контексті чіткого розуміння ролі промислового комплексу у формуванні сучасної цифрової економіки країни, яка здатна відповісти на виклики глобалізованого світу.

У сукупності актуалізовані вище питання досліджуваної проблематики обумовлюють пошук підходів, спроможних досить точно визначати і вирішувати проблеми забезпечення ефективності державної промислової політики на регіональному рівні в Україні у контексті її моделей та варіантності реалізації, а також створенням умов для розвитку промислового виробництва в епоху домінування в ринковій економіці інформації та знань.

Визначенню сутності та проблем формування та реалізації промислової політики присвячені роботи багатьох дослідників, як-то: В. Геєць, І. Грищенко, Л. Дейнеко, Г. Дугінець, Ю. Кіндзерський, М. Кизим, М. Якубовський, Е. Шелудько та ін. Дослідженню та розвитку теорії й

практики публічного управління та адміністрування в багатьох сферах економічного та соціального розвитку приділяли увагу такі українські науковці, як В. Бакуменко, О. Бойко-Бойчук, А. Дєгтяр, С. Домбровська, О. Коротич, В. Малиновський, П. Надолішній, Н. Нижник, В. Олуйко, Ю. Сурмін та ін.

Утім, через складність і багатогранність проблеми, багато завдань у галузі удосконалення формування та реалізації державної регіональної промислової політики залишаються невирішеними або недостатньо розробленими. Зокрема, потребують глибшого вивчення питання створення моделі промислової політики на регіональному рівні та варіантності її реалізації, що забезпечує системну інтеграцію усіх її складових елементів.

Усе вище зазначене підтверджує актуальність теми кваліфікаційної роботи.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних основ формування та реалізації державної промислової політики та визначення її сучасних особливостей та пріоритетів на рівні регіонів України у контексті її моделей та варіантності реалізації.

Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких завдань:

– узагальнити теоретичні основи формування та реалізації державної промислової політики, зокрема, на регіональному рівні;

– вивчити регіональний комплексний механізм реалізації державної промислової політики у контексті міжнародних практик;

– проаналізувати сучасні особливості та стан формування та реалізації державної промислової політики в Україні;

– визначити сучасні пріоритети державної промислової політики на рівні регіонів України;

– розробити практичні пропозиції щодо впровадження моделі формування та реалізації державної промислової політики на регіональному рівні.

Об’єктом дослідження є система державного управління регіонами України.

Предмет дослідження – регіональні особливості державної промислової політики в сучасних умовах України.

Методи дослідження. Відповідно до мети та поставлених завдань у дослідженні застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи та підходи, зокрема: системний підхід, методи аналізу та синтезу, індукція й дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування, узагальнення, моделювання, метод експертних оцінок. Системний підхід та діалектичний аналіз дозволили всебічно дослідити системний характер процесів формування та реалізації державної промислової політики України. Методи індукції, порівняння, аналогії й абстрагування сприяли визначенню предмета дослідження та розкриттю сутності відповідних понять і категорій у предметній сфері. За допомогою методів аналізу та синтезу здійснено відбір наукової інформації за темою дослідження та визначено сучасні особливості та стан формування та реалізації державної промислової політики в Україні. Метод узагальнення сприяв вивченню регіонального комплексного механізму реалізації державної промислової політики у контексті міжнародних практик. Визначенню сучасних пріоритетів державної промислової політики на рівні регіонів України та розробці практичних пропозицій щодо впровадження її моделі формування та реалізації на регіональному рівні сприяв метод моделювання та прогнозування.

Теоретичною базою кваліфікаційного дослідження є фундаментальні положення теорії публічного управління, дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, а емпіричною – нормативно-правові акти України, дані соціологічних опитувань, матеріали науково-практичних конференцій, публікації наукових видань, статистичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні сучасних пріоритетів державної промислової політики на рівні регіонів України та

розробці практичних пропозицій щодо впровадження її моделі формування та реалізації.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки, отримані у результаті дослідження можуть бути корисними на усіх рівнях публічного управління України шляхом, зокрема, використання на практиці наданих в роботі рекомендацій.

Результати кваліфікаційної роботи апробовані під час XIX Всеукраїнської науково-технічної конференції здобувачів вищої освіти (91-а студентська науково-технічна конференція ХНУМГ ім. О.М. Бекетова) «Сталий розвиток міст: поствоєнний період», ХНУМГ імені О. М. Бекетова м. Харків 28 - 29 квітня 2026 р. Доповідь була представлена на тему «Впровадження концепції Smart City у цифровому розвитку місцевого самоврядування».

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Сутність та зміст процесів формування та реалізації державної промислової політики

Розвиток національної економіки забезпечується завдяки продуманій державній промисловій політиці, що охоплює як внутрішній, так і зовнішній виміри діяльності та базується на чітко визначених пріоритетах ефективного функціонування промислових галузей, зокрема системоутворюючих промислових комплексів незалежно від форми власності підприємств.

У теоретичному аспекті категорія «промислова політика» трактується як сукупність дій держави, спрямованих на стимулювання, підтримку та трансформацію структури національної економіки загалом. Зокрема, Концепція державної промислової політики визначає її як ключовий елемент загальнодержавної політики, спрямований на досягнення якісно нового рівня розвитку промисловості, зміцнення промислового потенціалу країни, забезпечення потреб населення, збільшення виробництва та підвищення конкурентоспроможності промислової продукції [44].

У Законі України «Про засади державної промислової політики» зазначено, що державна промислова політика являє собою комплекс заходів, покликаних забезпечити високотехнологічний розвиток промисловості шляхом формування структур виробництва з високою інтенсивністю знань, нарощування промислового потенціалу, задоволення суспільних потреб, поглиблення економічної складності та зростання виробничих обсягів. Ці

заходи реалізуються органами влади та суб'єктами промисловості й науки, що займаються розробленням, виготовленням, модернізацією, утилізацією промислової продукції, а також постачанням товарів промислового і подвійного призначення [41].

У науковій літературі категорію «промислова політика» також описують як «комплекс кроків, здійснюваних на національному рівні для стимулювання або стримування певних структурних змін в економіці» [71]; як «систему заходів держави щодо перерозподілу ресурсів між секторами або трансформації організаційної та операційної структури галузей у випадках, коли ринкових механізмів недостатньо» [75]; як «направлення державних ресурсів у ті сектори, які вважаються ключовими для майбутнього економічного зростання» [50].

На думку дослідників, ефективна реалізація промислової політики передбачає створення умов для розширення виробництва та водночас регулювання цього процесу з метою узгодження його з інституційними, структурними та технологічними трансформаціями у вітчизняній та глобальній економіках [29], а також «надання підтримки окремим секторам економіки для досягнення результатів, що вважаються державою стратегічно важливими» [49]. Західні науковці наголошують, що метою промислової політики є «забезпечення структурних змін у галузі для підвищення її конкурентоспроможності, що досягається послідовною реалізацією різноманітних стратегічних підходів» [83]; а також шляхом використання «інвестицій, інноваційного потенціалу та структурної модернізації промислового сектору» [27] і «переорієнтації економіки на сучасні форми підприємництва незалежно від того, охоплюють вони окремі сегменти чи всю промисловість» [23].

У працях фахівців державна промислова політика також трактується як «комплекс планів, ініціатив і заходів уряду, спрямованих на розвиток промислового сектору країни з метою забезпечення стійкого економічного

зростання, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників і створення робочих місць» [57].

Регіональну промислову політику визначають як «діяльність державних службовців і представників місцевого самоврядування з формування та досягнення цілей соціально-економічного розвитку певної території шляхом використання інструментів впливу на промисловий сектор регіону» [5]. Також її розглядають як «частину стратегії суспільного розвитку, що передбачає взаємодію економічних суб'єктів, наукових установ, громадських організацій та органів влади з метою формування структурно збалансованої й конкурентоспроможної промислової галузі, яка базується на сучасних технологіях» [33]; як «правову, економічну й організаційну систему заходів, що реалізуються для підвищення ефективності промислової діяльності на регіональному рівні» [36]; як «комплекс політичних і економічних дій у межах і поза межами регіону, спрямованих на підвищення результативності виробничих факторів і зниження соціальних та політичних витрат, пов'язаних із реструктуризацією регіональної соціально-економічної системи» [71].

Отже, у науковому дискурсі категорія «регіональна промислова політика» постає як багатовимірна система заходів правового, економічного та організаційного характеру, що здійснюються органами влади для зміцнення промислового потенціалу регіону та підвищення ефективності його соціально-економічного розвитку.

Її сутність визначається такими ключовими функціями, як регулювання, ресурсний розподіл та інноваційний розвиток. Такий підхід є виправданим, адже саме функція регулювання та визначення стратегічного вектору розвитку регіонального промислового комплексу забезпечує формування майбутніх параметрів його конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та здатності до інтеграції у національну та світову економіку. Ця функція нерозривно пов'язана з функцією забезпечення безпеки, що проявляється у збереженні та раціональному

використанні базових ресурсів соціально-економічної системи, насамперед людського капіталу.

Ресурсна функція забезпечує мобілізацію та оптимальне використання наявних ресурсів для досягнення продуктивної модернізації та сталого розвитку промислового сектору. Вона формує необхідну ресурсну основу, яка відповідає якісним і кількісним параметрам стратегічних завдань державної промислової політики на регіональному рівні.

Інноваційна функція спрямована на переведення регіональної промисловості на інноваційну траєкторію розвитку, що передбачає узгоджене застосування форм, методів і механізмів публічного управління, а також посилення кооперації між підприємствами, науковими установами та закладами вищої освіти.

Соціальна функція відповідає за підтримку соціальних стандартів у промислових організаціях, зокрема забезпечує належний рівень оплати праці, створення гідних умов праці та участь трудового колективу в управлінських процесах відповідних підприємств.

Елементи регіональної промислової політики формуються під впливом низки чинників – темпів і напрямів соціально-економічного розвитку регіону, обсягу бюджетних ресурсів, особливостей конкурентного середовища, екологічного стану, рівня ресурсного забезпечення, інфраструктурної спроможності, питань енергетичної безпеки та інвестиційної привабливості. Важливо, щоб завдання та цілі такої політики перебували у гармонії з пріоритетами державної промислової політики.

Узагальнення викладеного дає змогу визначити державну регіональну промислову політику як систему економічних і організаційних взаємодій між органами влади та суб’єктами господарювання, спрямованих на реалізацію встановлених функцій, формування стратегічних орієнтирів розвитку та досягнення економічних і соціальних цілей промислового сектору регіону.

Наведене трактування категорії «державна регіональна промислова політика» характеризується такими ключовими рисами:

– орієнтація на зростання промислового виробництва та загальний економічний поступ із пріоритетом довгострокових результатів;

– забезпечення економічної та національної безпеки;

– трансформація економічних показників у підвищення рівня соціального добробуту;

– досягнення суспільного консенсусу шляхом залучення інститутів громадянського суспільства, недержавних структур і механізмів державно-приватного партнерства;

– інноваційну спрямованість, що передбачає інтеграцію технологічних рішень Індустрії 4.0 та їх вплив на суміжні сектора економіки – аграрний, торговельний, сервісний.

З позиції системного підходу структура державної регіональної промислової політики охоплює її цілі та завдання, пріоритетні напрями і галузі розвитку, суб’єкти й об’єкти впливу, а також прогнозовані результати.

Аналіз наукових джерел демонструє відсутність єдності щодо чіткого окреслення цілей та завдань промислової політики.

Частина дослідників трактує їх як «забезпечення кваліфікованого розвитку виробничої сфери через механізми непрямого державного регулювання» [17]; інші пов’язують із «збереженням та розвитком ключових елементів інфраструктури життєзабезпечення, підвищенням якості життя та зміцненням обороноздатності держави» [29]; ще інші – з «поліпшенням соціально-економічної конфігурації території» [52].

Водночас кожен різновид політики має власний набір унікальних завдань. Зокрема, ключовим завданням промислової політики науковці визначають «структурну модернізацію» [24], що є основою для формування «конкурентоспроможного промислового комплексу шляхом створення нової галузевої структури, побудованої на передовому технологічному ядрі з домінуванням виробництв п’ятого та елементів шостого і сьомого технологічних укладів» [49].

Отже, ключова мета державної регіональної промислової політики полягає у формуванні умов для сталого та інноваційно орієнтованого розвитку промислового комплексу, підвищення його результативності й конкурентоспроможності, а також у зміцненні економічних і соціальних показників розвитку регіону. Зазначена мета конкретизується у низці підцілей і завдань, структуру яких подано на (рис. 1.1) [28].

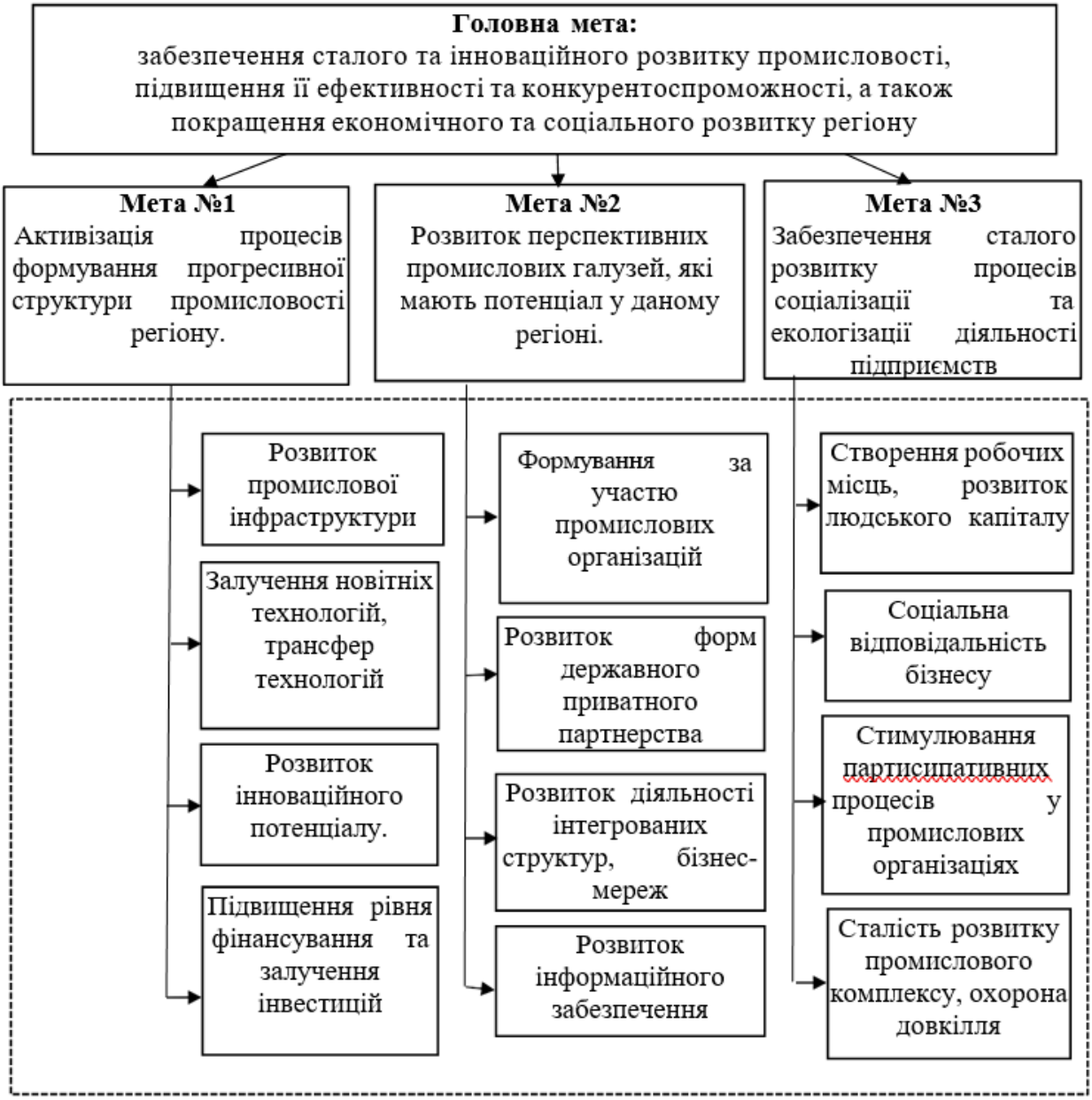

Рис. 1.1. «Дерево цілей» регіональної промислової політики

Накопичений практичний досвід формування та реалізації промислової політики в різних економічних системах підтверджує, що її цілі можуть установлюватися не лише на державному рівні, а й із урахуванням специфіки окремих регіонів, конкретних підприємств чи їхніх виробничих мереж. Таке визначення враховує їх фактичне місце у відповідній групі систем у певні часові проміжки.

До ключових цілей належать модернізація промисловості через оновлення матеріально-технологічної бази, виробничих процесів і номенклатури продукції; розвиток та ефективне використання людського потенціалу; покращення управлінських механізмів відповідно до принципів публічного адміністрування; інтеграція регіонального промислового комплексу у світову економіку, зокрема через розширення діяльності національних і зарубіжних корпорацій у регіонах; а також вихід промислових виробників на нові сегменти внутрішніх та зовнішніх ринків.

Таким чином, промисловий потенціал регіону є динамічною величиною, що змінюється під впливом широкого спектра факторів. Це потребує періодичного коригування завдань промислової політики та точнішого визначення її цілей на основі комплексного аналізу поточного стану промисловості, прогнозних тенденцій та оцінки можливостей економічного зростання у визначених регіональних і часових межах.

До кола суб’єктів, відповідальних за формування та реалізацію промислової політики, науковці відносять «органи державної влади й місцевого самоврядування, підприємницькі структури, наукові та громадські організації» [75]; а також «державу, громадянське суспільство, приватний бізнес і наукові установи» [69]. При цьому «функції держави не обмежуються лише підтримкою окремих підприємств, а включають визначення промислових пріоритетів, аналіз просторових та функціональних особливостей економічних підсистем і формування інституційних передумов для їх розвитку» [71].

Нормативно-правова база надає органам місцевого самоврядування право вирішувати низку питань, що виходять за межі їхньої безпосередньої компетенції, за рахунок власних бюджетних надходжень, що робить їх одними з ключових учасників промислової політики на регіональному рівні. Регіональними суб'єктами також виступають промислові підприємства та міста з вагомим промисловим потенціалом, які беруть участь у формуванні та впровадженні державної промислової політики.

Значущу роль у розв'язанні важливих завдань – модернізації промисловості, упровадженні новітніх технологій, нарощуванні фінансових ресурсів – відіграють інвестори, промислові об'єднання та профспілки. Серед них – Український союз промисловців і підприємців та Торгово-промислова палата України.

Для визначення об'єкта промислової політики застосовуються кілька підходів: проектний (інвестиційні проєкти), галузевий (наприклад, аграрний сектор, будівництво, машинобудування) та кластерний (окремі підприємства або виробничі комплекси) [52].

Очікувані результати реалізації промислової політики охоплюють підвищення продуктивності промисловості та розширення можливостей зайнятості; зміцнення конкурентоспроможності промислового сектору й розвиток кадрового потенціалу; стимулювання інноваційної діяльності; збільшення податкових надходжень; а також зменшення негативного впливу виробництва на довкілля.

Таким чином, сутність і зміст процесів формування та реалізації державної промислової політики включають як зовнішні, так і внутрішні напрями впливу, орієнтовані на забезпечення ефективного функціонування промислової галузі.

Особливе місце займає розвиток системоутворюючих промислових комплексів; здійснення комплексу державних заходів, спрямованих на зміцнення позицій економіки та її структурне оновлення; формування пріоритетів і механізмів, що забезпечують перехід промисловості на якісно

вищий рівень; гарантування зростання виробництва та посилення конкурентоспроможності національної продукції; визначення стратегічних орієнтирів розвитку регіонального промислового сектору з акцентом на конкурентоспроможність, інвестиційну привабливість та поступову інтеграцію в національний і світовий економічний простір.

1.2. Підходи до процесу формування та реалізації державної промислової політики

Процеси формування та реалізації державної промислової політики становлять одну з ключових теоретичних проблем, оскільки передбачають різні підходи до визначення складу та змістовного наповнення принципів, спрямованих на підвищення результативності регіональної політики. У науковій літературі ці принципи поділяють на такі групи:

– розвиток інноваційних технологій та інтеграція промислових об’єктів, що мають значний соціальний ефект;

– формування стандартизованої основи для відбору суб’єктів політики;

– урахування технологічних особливостей промислових підприємств, їх внутрішніх і зовнішніх зв’язків;

– узгодження інтересів держави та господарюючих суб’єктів [25].

У цьому контексті цілком обґрунтованою видається методологічна основа формування та впровадження державної регіональної промислової політики, яка спирається на взаємодоповнювальне застосування таких принципів:

– наукової обґрунтованості – передбачає використання теоретичних положень регіонального менеджменту, програмно-цільових підходів, кластерних моделей та інших інструментів на підставі достовірних даних про стан і перспективи розвитку промисловості;

– системності – забезпечує узгодження всіх складників промислової політики через безперервний управлінський процес, що включає планування,

організацію та контроль у рамках узгоджених механізмів управління змінами;

– стратегічної орієнтації – передбачає оцінювання можливостей і ризиків у глобальному та локальному середовищі для визначення стратегічних напрямів розвитку промислового сектора;

– єдності загального та специфічного – враховує загальні функції політики та виняткові регіональні умови, відмінності у ресурсах, структурі публічного управління, конкурентному середовищі та рівні державного втручання;

– узгодження промислової, інноваційної, інвестиційної та соціальної політики – реалізується через поєднання інструментів, які визначають ключові завдання регіональної соціально-економічної політики та забезпечують спільне використання ресурсів;

– балансу інтересів основних учасників (держави, місцевого самоврядування, інвесторів, промислових підприємств) – залежить від ефективності інструментів та інституційного середовища, що регулює відносини між ними;

– єдності дій органів влади – досягається завдяки чіткому розподілу повноважень: уряд створює умови та інституції, місцева влада адаптує політику до регіональних потреб;

– партнерства держави та бізнесу – ґрунтується на співпраці між владними структурами, місцевими інституціями та підприємницьким сектором задля забезпечення ресурсів і стратегій розвитку;

– різноманіття інструментів політики – визначається множинністю цілей, галузевих особливостей та впливом різних учасників на регіональному рівні [28].

Такий підхід до розбудови та реалізації регіональної промислової політики створює базу для дієвого публічного управління та функціонування спеціалізованих організаційних структур, спираючись на системне

застосування зазначених принципів та відповідних управлінських інструментів.

Методи управління розглядаються як форми впливу суб’єктів управління на об’єкти задля досягнення визначених цілей і завдань [12]. Умовно їх поділяють на правові, політичні, економічні, фінансові, організаційні, соціально-психологічні та інші групи, що зазвичай використовуються комплексно. Провідне значення серед них мають економічні та організаційні методи, оскільки вони визначають умови стимулювання інвестицій та формування конкурентних переваг промислових суб’єктів.

У межах досліджуваної тематики ключовими також виглядають такі управлінські підходи: програмно-цільовий, процесний, комплексний і якісно-кількісний.

Програмно-цільовий підхід передбачає реалізацію стратегічних і цільових програм розвитку регіонального промислового комплексу, враховуючи конкуренційний аналіз, визначення пріоритетів, планування ресурсів, організацію діяльності та моніторинг. Він сприяє зміцненню конкурентних позицій промисловості через контроль зовнішніх чинників, підготовку альтернативних сценаріїв розвитку та посилення прогнозних можливостей.

Процесний підхід зосереджений на виявленні взаємозв’язків між елементами промислового комплексу регіону та формуванні алгоритму досягнення його цільового стану. Він передбачає розширення доступу підприємств до аналітичної інформації, впровадження сучасних IT-систем, підвищення оперативності реагування на непередбачувані ситуації, посилення моніторингу внутрішніх і зовнішніх змін.

Комплексний метод набуває більшого значення через зростання політичних, технологічних, ринкових та екологічних викликів і необхідність узгодження дій на різних рівнях господарювання. Постійний перехід від поточного стану до прогнозованого з урахуванням нових цілей робить його

важливим для забезпечення узгодженості державної регіональної промислової політики.

Якісно-кількісний метод передбачає використання математичних і статистичних інструментів для моделювання динаміки соціально-виробничих процесів, планування та аналізу взаємодії між органами влади, галузями, організаціями та суб'єктами господарювання у питаннях цінової політики, стандартизації, інвестицій, податково-бюджетних відносин, страхування тощо.

Важливо підкреслити, що правові, політичні, фінансові та соціально-психологічні методи значною мірою функціонують на базі організаційно-економічних механізмів. Зокрема, політичні методи забезпечують гнучкість реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, тоді як соціально-психологічні підходи спрямовані на формування необхідного кадрового потенціалу.

Отже, наведені наукові підходи до вивчення трансформацій державної регіональної промислової політики дозволяють систематизувати її концептуальні засади та уточнити принципи й методи публічного управління у межах ключових моделей її реалізації.

У науковій літературі модель промислової політики трактується як «концептуальна рамка або підхід, що визначає принципи, цілі, інструменти та методи формування і реалізації промислової політики» [25]. Водночас підкреслюється, що адаптація такої моделі до конкретного регіону передбачає врахування його унікальних характеристик, ресурсного потенціалу та специфічних можливостей, що дозволяє кожній території формувати власну конфігурацію промислової політики.

З позицій комбінування інструментів управління соціально-економічним та інституційним потенціалом у межах різних рівнів влади виділяють дві базові моделі – «висхідну» та «спадаючу». Перша з них передбачає формування засад промислової політики шляхом поетапної розробки рішень на нижчих рівнях управління з подальшим їх

узагальненням. Натомість «спадаюча» модель інтегрує державні політичні рішення у комплексну стратегію, що визначає напрями дій, зокрема під час реалізації великих інвестиційних проєктів.

У межах висхідної моделі для поєднання інфраструктури, фінансування, компетенцій і технологій використовують широкий спектр управлінських інструментів, які ґрунтуються на відкритості та прозорості інформації. Спадаюча модель, навпаки, потребує ширших організаційних ресурсів і механізмів для забезпечення узгодженості та продуктивності в аналогічних умовах інформаційної відкритості.

У державах, де промисловий розвиток тісно пов’язаний із політичними пріоритетами, ключові орієнтири визначаються на центральному рівні. Це дає змогу оптимізувати реалізацію промислової політики, забезпечити раціональний розподіл ресурсів і досягти національних економічних цілей. Водночас у таких системах можливі дисбаланси, пов’язані з недостатнім врахуванням регіональної специфіки та нерівномірністю територіального розвитку.

Держава реалізує свої повноваження у промисловій політиці різними способами – від отримання податкових надходжень та виконання регуляторних і арбітражних функцій до виступу як партнер на рівних умовах із суб’єктами господарювання. Саме ці ролі формують основу різних моделей її промислової політики.

Розроблення й упровадження численних моделей промислової політики у світовій практиці дало можливість сформувати теоретичні підходи, що зосереджені на сприянні індустріалізації соціально-економічних систем. Найпоширенішими є три моделі:

– горизонтальна політика, яка впливає на економіку в цілому та дозволяє узгоджувати розвиток національної та регіональної економіки на всіх управлінських рівнях;

– вертикальна селективна політика, орієнтована на підтримку окремих галузей або секторів економіки;

– політика глобальних ланцюгів створення вартості, що спрямована на посилення міжконтинентальних зв’язків та зміцнення позицій країни у цих ланцюгах [8].

Поряд із цим у наукових працях пропонуються й інші типології, які фактично відображають ідентичний зміст. Зокрема, моделі поділяють на «вибіркову політику», орієнтовану на підтримку окремих галузевих сегментів, та «загальносистемну політику», що забезпечує створення сприятливих умов для функціонування промисловості загалом [42]. У межах загальносистемного підходу держава застосовує податкові, валютні та митні інструменти, спрямовані на забезпечення рівних можливостей для всіх учасників економічної діяльності.

Ще одним критерієм типологізації моделей є «ступінь жорсткості» державного впливу на розвиток перспективних галузей відповідно до встановлених урядом пріоритетів [73].

«Жорстка» промислова політика характеризується високим рівнем мобілізації ресурсів і передбачає застосування бюджетних субсидій, вибіркових кредитних програм, регулювання цін на енергоносії та сировину, а також протекціоністські заходи у міжнародній торгівлі [74].

У цьому контексті промислову політику загалом поділяють на «жорстку» і «м’яку». Перша передбачає активне втручання держави у розвиток визначених галузей, тоді як «м’яка» спрямована на формування сприятливого середовища та підвищення конкурентоспроможності підприємств [20]. Ключова різниця полягає у характері державного впливу: «м’яка» модель формує умови для розвитку, а «жорстка» – встановлює конкретні цільові орієнтири та вимоги для суб’єктів господарювання.

Нерідко політику Європейського Союзу розглядають саме як «м’яку», оскільки вона ґрунтується на підтримці інвестиційних проєктів, інновацій та посиленні конкурентоспроможності національних промислових систем [23].

Крім того, у науковому дискурсі виділяють такі різновиди промислової політики:

– захисна – спрямована на збереження існуючої промислової інфраструктури, робочих місць і національних компаній шляхом обмеження негативного впливу зовнішньої конкуренції;

– адаптивна – орієнтована на модернізацію промислового комплексу відповідно до змін у структурі попиту й умов конкуренції на глобальному ринку;

– ініціативна – передбачає активне втручання держави в розвиток промисловості, формування довгострокових орієнтирів і стимулювання випереджального зростання [49].

Ініціативна модель значною мірою відповідає сучасним уявленням про роль держави у промисловому управлінні на регіональному рівні. Вона спирається на створення ефективних інституцій, необхідних для формування майбутньої економіки, а також умов для її реалізації. У цьому контексті визначальними стають такі чинники, як: «якість трудового потенціалу; рівень наукових досліджень; взаємодія промислових підприємств із закладами вищої освіти та науковими інститутами; спроможність адаптувати й удосконалювати іноземні технології; динаміка технологічних та інших інновацій; потенціал внутрішнього ринку та вимоги вітчизняних споживачів; формування кластерів підприємств, пов’язаних єдиним технологічним ланцюгом» [86].

Незважаючи на різноманіття моделей, їх об’єднує спільна мета – забезпечення досягнення стратегічних завдань економічного розвитку. Тому вибір конкретної моделі залежить від довгострокової стратегії соціально-економічної системи – національної, регіональної чи локальної.

В умовах України, особливо в регіонах із різнопрофільною промисловістю та значним потенціалом для залучення інвестицій приватного сектору й інституцій розвитку, ефективною є горизонтальна модель у форматі державно-приватного партнерства.

Для створення регіональних та міжрегіональних промислових кластерів, навпаки, переважно застосовується вертикальна модель,

зорієнтована на розвиток інноваційної інфраструктури та сучасних форм організації виробництва й управління територіями (індустріальні парки, технополіси, технопарки).

Політика, що фокусується на глобальних ланцюгах створення вартості, ґрунтується на застосуванні підходів, які формують «смарт-спеціалізацію» в межах окремих соціально-економічних систем, забезпечуючи тим самим зростання їх конкурентних переваг.

Щоб забезпечити максимально активну участь регіонів у міжнародних інвестиційних потоках і сприяти оперативному впровадженню передових виробничих технологій, модель державної промислової політики на регіональному рівні має орієнтуватися на пріоритети свободи руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили на глобальних ринках, водночас узгоджуючи ці процеси з національними та регіональними інтересами [22].

Узагальнення вищевикладеного дозволяє подати модель регіональної промислової політики у вигляді структурованої графічної схеми (рис. 1.2). Таким чином, оптимальна концепція реалізації державної промислової політики на регіональному рівні передбачає поєднання заходів селективного та горизонтального характеру. Селективні інструменти спрямовані на підтримку ключових точок економічного зростання, системо утворюючих кластерів і стратегічних проєктів, тоді як горизонтальні – на підвищення загальної ефективності економічного середовища та розбудову науково-інноваційної бази.

Важливою складовою також є стимулюючі заходи, що дозволяють виявляти та розкривати потенціал промислового розвитку окремого регіону у визначений період.

Крім цього, ефективність промислової політики значною мірою залежить від здатності забезпечити оптимальне розміщення ланцюгів доданої вартості з урахуванням логістичних та виробничих параметрів, а також створення територіальних промислових кластерів під час планування інфраструктурних рішень.

У ситуації обмеженості сучасних технологій і фінансових ресурсів особливої ваги набуває залучення іноземних інвесторів та партнерів до реалізації окремих проєктів. Обрання локацій для таких проєктів супроводжується специфічними умовами та вимогами для залучення зарубіжних компаній, що потребує цілеспрямованих дій державної підтримки.

Загалом регіональна промислова політика має розглядатися не лише в межах суто промислового сектору, а й у ширшому контексті – економічному, соціальному та екологічному. При цьому ключовим стає раціональне використання ресурсів і підвищення енергоефективності, паралельно з вирішенням нагальних соціальних та екологічних викликів.

Рис. 1.2. Модель регіональної промислової політики

Таким чином, сучасні підходи до формування й реалізації державної промислової політики дали змогу виокремити її практичну методологічну основу, що спирається на взаємопов’язане застосування принципів наукової аргументованості, системного підходу, стратегічної спрямованості, узгодженості загальних і специфічних аспектів, інтеграції промислової, інноваційної, інвестиційної та соціальної політик, збалансування інтересів усіх учасників, узгодженості дій органів влади, державно-приватного партнерства та використання різноманітних інструментів впливу.

Різноманіття підходів до класифікації промислової політики зумовило появу широкого спектра її моделей, включно з моделлю регіональної промислової політики, а також сприяло розвитку теоретичних положень щодо трьох ключових моделей індустріалізації соціально-економічних систем: концепції горизонтальної політики, вертикальної селективної політики та політики, орієнтованої на глобальні ланцюги створення вартості, посилення міжконтинентальних зв'язків у цих ланцюгах і просування позицій держави.

1.3. Регіональний комплексний механізм реалізації державної промислової політики у контексті міжнародних практик

Механізм реалізації державної промислової політики, як підкреслюють науковці, являє собою цілісну систему економічних, правових, організаційних та інших заходів державного впливу, а також їх логічну послідовність і способи застосування, що формують умови функціонування та розвитку промислового сектору [60]. Інакше кажучи, промислова політика втілюється через відповідний механізм, який об'єднує сукупність методів, інструментів і регламентів їх використання задля досягнення визначених цілей, забезпечення реальних трансформацій та переходу елементів економічної системи в новий стан, що гарантує дієвий державний вплив і поступальний рух до запланованих результатів.

Структурно цей механізм охоплює мету, завдання, суб'єкти й об'єкти впливу, принципи, функціональні елементи, систему зворотного зв'язку та інтегрований характер. Останній підтримується завдяки функціональним підмеханізмам – нормативно-правовому, економіко-фінансовому, організаційно-адміністративному та інформаційно-комунікаційному, кожен із яких має власні інструменти, методи й засоби реалізації.

Нормативно-правовий механізм державної регіональної промислової політики включає систему правових норм, законодавчих актів та

інструментів регулювання, що визначають рамки та правила діяльності в промисловому секторі.

Науковці підкреслюють, що «державне регулювання відрізняється від інших форм регулювання (саморегулювання чи договірного регулювання) передусім засобом, за допомогою якого здійснюється регулюючий вплив. У випадку державного регулювання таким засобом виступає нормативно-правовий акт» [31]. Його структурне відображення подане на рис. 1.3.

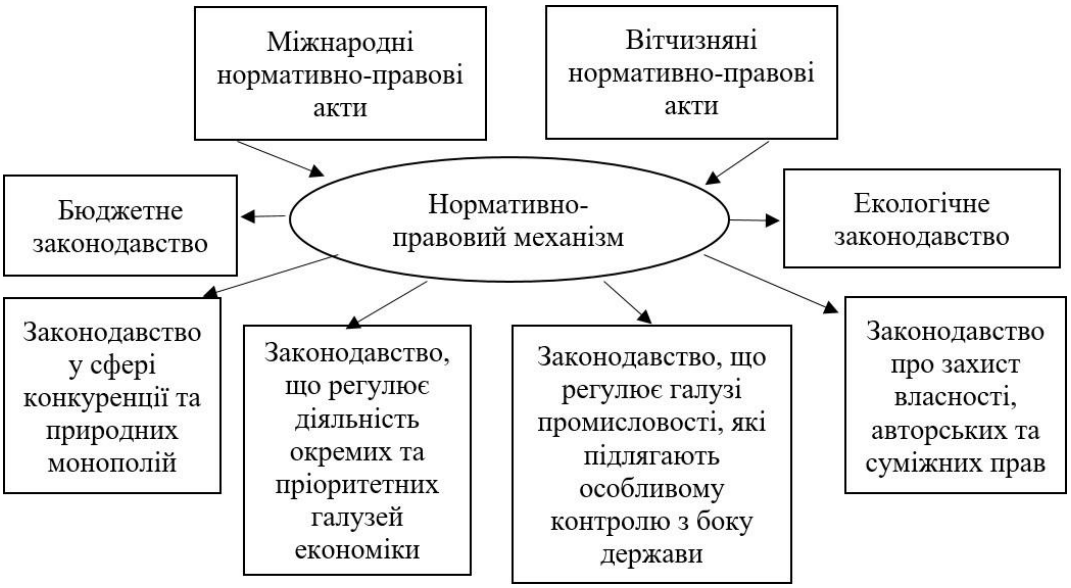

Рис. 1.3. Нормативно-правовий механізм державної регіональної промислової політики

Фахівці підкреслюють, що «результативність державних інструментів безпосередньо пов’язана з дієвістю правових засобів. Саме правові норми, закріплені у відповідних формах права, є ключовими інструментами правового регулювання» [29].

Вони визначають не лише зміст основних інститутів у сфері промислової діяльності, базові права та обов’язки її суб’єктів, а й окреслюють межі регулювання відповідно до вимог національного законодавства України, врахувавши при цьому положення Міжнародних нормативно-правових актів, ратифікованих державою.

До основних Міжнародних документів, які формують підходи та впливають на державну промислову політику України, належать:

– Угода про заснування Світової організації торгівлі (WTO);

– Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;

– Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS);

– Конвенція про біологічне різноманіття;

– Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату;

– Конвенції Міжнародної організації праці (МОП).

Вплив цих міжнародних нормативно-правових актів на промислову політику України відображено в табл. 1.1 [3].

Слід зауважити, що табл. 1.1 містить лише окремі приклади Міжнародних нормативно-правових актів, які впливають на державну промислову політику України, тоді як загальний перелік таких актів може бути значно ширшим, а рівень їхнього впливу визначається конкретними умовами та контекстом [3].

В Україні діє низка національних нормативно-правових актів, що визначають рамки та впливають на формування державної промислової політики, наведені у табл. 1.2 [3].

Таблиця 1.1

Міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною

Нормативно-правий акт	Вплив на промислову політику України
Угода про заснування Світової організації торгівлі (WTO).	Регулює тарифи, субсидії, заходи захисту, правила походження товарів та інші аспекти, які впливають на промислову політику. Україна зобов'язана, як учасник WTO, дотримуватись правил торгівлі, включаючи промислові товари.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським союзом.	Включає гармонізацію норм технічного регулювання, стандартизації, якості продукції, охорони навколишнього середовища та інших аспектів, які стосуються промислової політики завдяки комплексу відповідних правил і стандартів у сфері промисловості.
Угода про торгівлю та пов'язані з нею аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS)	Регулює аспекти промислової власності, включаючи патенти, авторські права, товарні знаки та промислові зразки, шляхом встановлення мінімальних стандартів для захисту прав інтелектуальної власності.
Конвенція про біологічне різноманіття.	Впливає на промислову політику, зокрема в галузях, пов'язаних з використанням природних ресурсів, включаючи лісокористування та видалення природних екосистем через зобов'язання учасників зберігати та раціонально використовувати біологічну різноманітність.
Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату	Має прямий вплив на промислові підприємства, оскільки вимагає використання екологічно чистих технологій та зниження викидів забруднюючих речовин завдяки цьому Міжнародному документу, який встановлює зобов'язання щодо зменшення викидів парникових газів. .
Конвенція Міжнародної організації праці (МОП)	Встановлює стандарти праці, які впливають на промислову політику, зокрема в галузі праці дітей, умов праці, соціального захисту працівників та інших аспектів працевлаштування.

Слід підкреслити, що незважаючи на наявність низки законодавчих актів та нормативних документів, що регламентують промислову діяльність, на сьогодні Закон України «Про промислову політику» перебуває на стадії проєкту [3].

Таблиця 1.2

Нормативно-правові акти України щодо промислової політики

Нормативно-правий акт	Вплив на промислову політику України
Конституція України [20].	Гарантує право власності, свободу підприємництва, охорону довкілля та інші засади, що впливають на промислову діяльність, через загальні принципи державного управління, включаючи промислову політику,.

Закон «Про охорону навколишнього природного середовища».	Встановлює вимоги до охорони природних ресурсів, обмеження викидів та скидів забруднюючих речовин, відновлення природних об'єктів тощо та регулює відносини в галузі охорони навколишнього середовища, яке безпосередньо впливає на промислову політику.
Закон «Про стандартизацію» .	Встановлює правила технічного регулювання, вимоги до якості продукції, стандарти та технічні умови, які підприємства повинні дотримуватися, регулюючи сферу стандартизації в Україні, що має прямий вплив на промисловість.
Закон «Про державну підтримку інвестиційних проектів зі значними інвестиціями» [40].	Встановлює правила і умови надання пільг та підтримки інвесторам, що сприяють розвитку промисловості, регулюючи питання стимулювання інвестиційної діяльності в Україні, включаючи промислову сферу.
Закон України «Про енергозбереження».	Визначає основні принципи та механізми забезпечення енергоефективності та енергозбереження в Україні, безпосередньо впливаючи на промислову політику, оскільки сприяє розробці та впровадженню енергоефективних технологій, стимулює заощадження енергії в промисловості та підтримує перехід до сталого енергетичного розвитку.
Закон України «Про захист прав споживачів».	Регулює питання якості продукції, безпеки товарів, відшкодування збитків споживачам та інші аспекти, пов'язані з взаємовідносинами між підприємствами та споживачами через відповідні права та обов'язки споживачів та підприємців, включаючи підприємства промислового сектору.

Економіко-фінансовий механізм впровадження державної регіональної промислової політики спрямований на підтримку фінансової стабільності та стимулювання розвитку промислового сектору регіону через комплекс заходів, що включає такі ключові елементи: інвестиційні та інноваційні проєкти, державно-приватне партнерство, створення промислових кластерів, організацію публічних закупівель, інтеграцію у глобальні ланцюги створення вартості, надання субсидій, субвенцій, бюджетних кредитів та податкових пільг (рис. 1.4) [30].

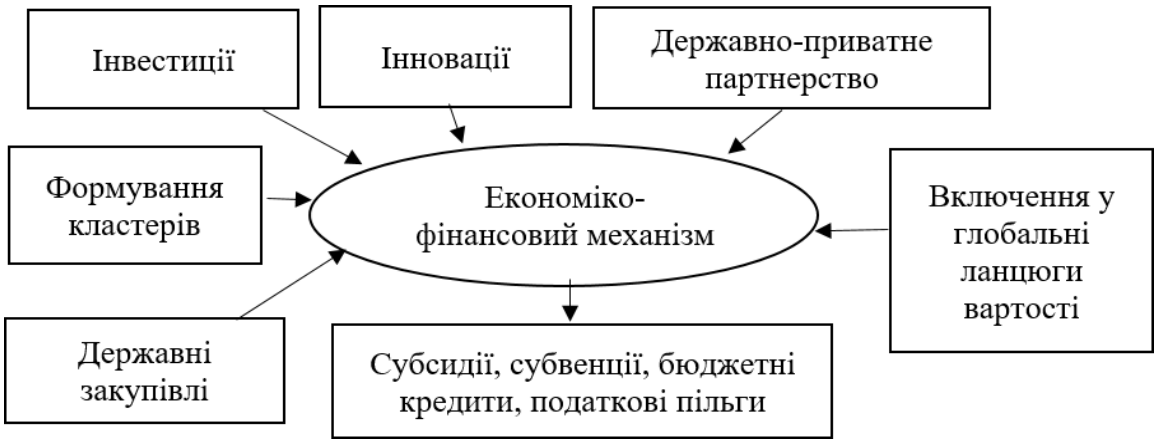

Рис. 1.4. Економіко-фінансовий механізм державної регіональної промислової політики

Інвестиційна складова економіко-фінансового механізму реалізації державної регіональної промислової політики формується на основі чинного законодавства та програм і залежить від різноманітних факторів. Інвестиції забезпечують капітал для розвитку промислового сектору, впровадження сучасних технологій, модернізації виробничих процесів та підвищення конкурентоспроможності українських підприємств, стимулюючи розвиток людського потенціалу, покращення інвестиційного клімату та розширення експортного потенціалу через розвиток інфраструктури, створення сприятливих умов для інвестування, формування стимулів та розвиток інноваційного середовища, а також підтримку малих і середніх підприємств.

Інноваційна діяльність у складі економіко-фінансового механізму спрямована на підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств, стимулювання економічного зростання, розвиток нових секторів промисловості та підтримку науково-дослідницької діяльності. Це забезпечується через створення інноваційних промислових кластерів, фінансову підтримку, розвиток науково-технічного потенціалу та інфраструктури, освітні програми, підготовку кадрів і застосування концепції «смарт-спеціалізації». Нагадаємо, що «смарт-спеціалізація (Smart

specialization) – це стратегія розвитку регіону, спрямована на концентрацію інвестицій та інновацій у вузько спеціалізованих сферах, де регіон має відносні переваги, технологічні навички та потенціал для досягнення конкурентних переваг» [59].

Державно-приватне партнерство, як елемент механізму, відображає співпрацю між державою та приватним сектором для розвитку промисловості та стимулювання економічного зростання в умовах ринкової економіки та глобалізації. У цьому контексті «держава виконує соціально відповідальні функції, враховуючи національні інтереси, а бізнес забезпечує економічний прогрес» [26] через «сприяння прозорості прийняття рішень, комунікацію з громадськістю та ЗМІ» [10].

Промислові кластери сприяють координації дій приватного сектору, держави, торгових асоціацій, науково-дослідних і освітніх установ, об’єднуючи галузеві підприємства та наукові установи для створення сприятливих умов розвитку певного сектору в регіоні. Це досягається через спільну інфраструктуру, міжсекторальну співпрацю, фінансування інновацій, підтримку локальних ринків праці та інтеграцію регіональних стратегій у масштабні внутрішні проєкти.

Підхід до включення в глобальні ланцюги вартості означає, що підприємства та організації з різних країн беруть участь у виробництві та постачанні продукції й послуг на світових ринках [11]. Це сприяє економічній інтеграції з ЄС та іншими міжнародними партнерами, розвитку регіональної економіки та підвищенню конкурентоспроможності країни на глобальному рівні.

Державні або публічні закупівлі стимулюють промисловий розвиток і створення робочих місць через підтримку місцевого підприємництва, промислових кластерів, впровадження інновацій, регулювання рівномірного розвитку регіонів, покращення якості продукції та послуг і підвищення соціальної відповідальності.

Субсидії, субвенції, бюджетні кредити та податкові пільги забезпечують стимулювання розвитку промисловості у конкретних регіонах, компенсуючи частину витрат на сировину, матеріали, обладнання та інші виробничі потреби.

Організаційно-адміністративний механізм реалізації державної регіональної промислової політики охоплює комплекс адміністративних і структурних інструментів управління та координації, що сприяють ефективній реалізації промислової політики (рис. 1.5). Серед них – розробка стратегій і планів, розподіл ресурсів, управління кадровим потенціалом, інститути підтримки, розвиток інфраструктури та екологічний контроль, орієнтовані на визначення пріоритетів і загальних напрямів розвитку промисловості в регіоні відповідно до поставлених цілей та специфіки території.

Рис. 1.5. Організаційно-адміністративний механізм державної регіональної промислової політики

Визначальним аспектом при формуванні регіональної промислової політики є визначення та ефективне розподілення наявних ресурсів

(фінансових, людських, матеріальних, технічних та інших) для досягнення цілей політики, враховуючи принципи справедливості, сталого розвитку та інтереси всіх зацікавлених сторін.

Кадровий потенціал виступає одним із ключових чинників реалізації державної промислової політики на регіональному рівні. Раціональне управління персоналом і розвиток людського капіталу забезпечує необхідний рівень кваліфікації для створення конкурентоспроможної індустріальної бази та сприяє економічному зростанню регіону. Основні аспекти кадрового потенціалу включають освіту та підготовку, професійну орієнтацію, залучення талановитих фахівців, співпрацю з промисловими партнерами, підтримку інновацій та досліджень, а також міжнародне співробітництво. Головним завданням публічного управління у цій сфері є забезпечення наявності висококваліфікованої робочої сили та створення умов для розвитку інновацій і підвищення конкурентоспроможності регіону [28].

При розробці державної регіональної промислової політики необхідно враховувати розвиток ключових видів інфраструктури: транспортної, енергетичної, інформаційно-комунікаційної, індустріальних парків і спеціалізованих зон, земельного господарства. Інфраструктура є базою економічного розвитку, сприяє залученню інвестицій, підвищенню конкурентоспроможності підприємств і стимулює економічне зростання. Планування та реалізація інфраструктурних проектів потребує тісної взаємодії між державними органами, бізнесом, науковою спільнотою та громадою, зокрема через агентства розвитку, бізнес-інкубатори та технопарки, фонди розвитку, університети і науково-дослідні установи, громадські організації та промислові асоціації, які виконують роль посередника між державою, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами [37].

Екологічний контроль спрямований на дотримання екологічних стандартів і норм, запобігання забрудненню та збереження природних

ресурсів у межах сталого розвитку промисловості, забезпечуючи баланс між економічними та екологічними пріоритетами.

У сучасну інформаційну епоху важливою складовою механізму реалізації державної регіональної промислової політики є інформаційно-комунікаційний механізм, що визначається як «система засобів та методів забезпечення ефективної взаємодії між бізнесом та державою» [28] та «цілісна система, що управляє каналами та джерелами інформації і відповідає за організацію зворотного зв'язку» [37]. Його реалізація забезпечується через інформаційно-комунікаційну інфраструктуру, інформаційно-аналітичні центри, взаємодію зі ЗМІ, суспільно-державний діалог «бізнес – влада», бази даних, технології маркетингу, а також системи моніторингу та оцінювання (рис. 1.6).

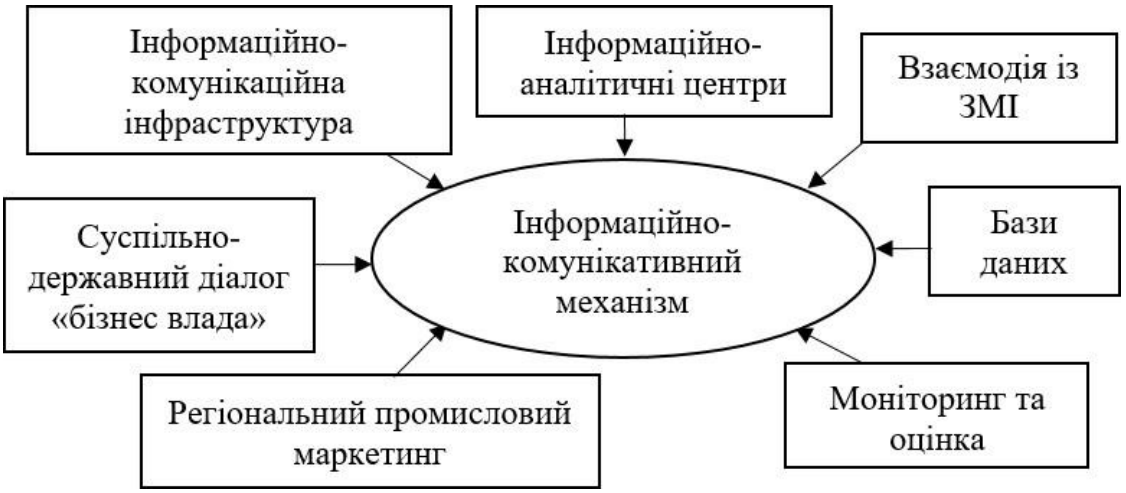

Рис. 1.6. Інформаційно-комунікативний механізм державної регіональної промислової політики

Суспільно-державний діалог «бізнес – влада» передбачає створення робочих груп і комітетів, проведення дискусій та консультацій для вирішення питань, пов'язаних із регіональною промисловою політикою, зокрема щодо пропозицій уряду. Наприклад, «у США він був ключовим елементом успішної реалізації програми «Реіндустріалізація Америки»; у

Канаді – під час розробки та впровадження програми «Промислова стратегія Канади»; у Європейському Союзі – у межах «Європейської промислової стратегії» [83], що дозволило створити мільйони нових робочих місць у промисловому секторі та сприяло економічному розвитку.

Регіональний промисловий маркетинг спрямований на просування регіону як привабливого для промислових інвестицій, розвиток місцевих підприємств і підвищення конкурентоспроможності регіону в рамках стратегічних цілей промислового розвитку.

Інформаційно-аналітичні центри виконують експертну функцію, здійснюють моніторинг та розробляють стратегії вирішення соціально-економічних проблем [2]. В Україні вони діють на базі Інституту економіки промисловості НАН України; Інституту регіональних досліджень НАН України; Інституту економіки та прогнозування Національного банку України; Інституту економічних досліджень та політичних консультацій; Інституту економічних стратегій, а також у складі університетів, інноваційних парків, регіональних бізнес-інкубаторів та агентств розвитку.

Інформаційні бази даних забезпечують доступ до актуальної інформації про підприємства, інвестиційні проєкти, державні та міжнародні програми підтримки підприємств, нормативні акти України; вони сприяють прозорості та підзвітності у цій сфері і покращують взаємодію між органами влади, підприємствами та іншими зацікавленими сторонами.

Взаємодія зі засобами масової інформації дозволяє поширювати відомості про регіональні ініціативи та промислові проєкти, висвітлювати успіхи у промисловості, залучати громадськість та зацікавлені сторони до процесу прийняття рішень, а також звертати увагу на проблеми та недоліки в реалізації промислової політики.

Систематичний моніторинг і оцінювання процесів реалізації державної промислової політики дають змогу вчасно виявляти потреби та проблеми, коригувати стратегії та підходи до заходів.

Таким чином, регіональний комплексний механізм реалізації державної промислової політики, з урахуванням міжнародного досвіду, спирається на основні Міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною, які впливають на промислову політику країни, включаючи правила торгівлі промисловими товарами, стандарти технічного регулювання та якості продукції, екологічні вимоги, мінімальні стандарти захисту інтелектуальної власності, зобов'язання щодо збереження біологічного різноманіття та трудові стандарти. Такий механізм враховує економічні, екологічні, соціальні та інші фактори, сприяє створенню сприятливого середовища для промислового розвитку і забезпечує реалізацію стратегічних цілей регіональної промисловості.

Висновки до розділу 1

Сутність і зміст процесів формування та впровадження державної промислової політики охоплюють як внутрішні, так і зовнішні напрями діяльності з урахуванням чітко визначених пріоритетів для ефективного функціонування промислового сектору. Зокрема, це стосується розвитку системоутворюючих промислових комплексів; комплексу заходів, які держава застосовує для просування, посилення та трансформації структури національної економіки; загальнодержавної політики, що орієнтована на досягнення промисловістю нових якісних показників, зміцнення промислового потенціалу держави, задоволення потреб населення, збільшення обсягів виробництва та підвищення конкурентоспроможності промислової продукції; а також регулювання та визначення стратегічного напряму розвитку регіонального промислового сектора для досягнення таких характеристик його майбутнього стану, як конкурентоспроможність, інвестиційна привабливість і прогнозований рівень інтеграції в національну та світову економіку.

Підходи до формування та реалізації державної промислової політики дозволили закласти її практичну методологічну основу, яка базується на взаємопов’язаному застосуванні таких принципів, як наукова обґрунтованість, системність, стратегічна орієнтація, єдність загального та особливого, інтеграція промислової, інноваційної, інвестиційної та соціальної політики, баланс інтересів різних суб'єктів, координація дій органів влади, партнерство держави та бізнесу, а також різноманітність інструментів політики. Різні підходи до класифікації промислових політик сприяли формуванню різноманітних моделей, включаючи модель регіональної промислової політики, а також розвитку концепції трьох моделей, орієнтованих на індустріалізацію соціально-економічних систем: концепцію горизонтальної політики, вертикальну селективну промислову політику та політику, спрямовану на глобальні ланцюги створення вартості, зміцнення міжконтинентальних зв’язків у цих ланцюгах і просування позицій країни.

Региональний комплексний механізм реалізації державної промислової політики, з урахуванням міжнародного досвіду, спирається на основні Міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною, які впливають на державну промислову політику у частині дотримання правил торгівлі промисловими товарами; норм технічного регулювання, стандартизації та якості продукції; охорони навколишнього середовища; мінімальних стандартів захисту прав інтелектуальної власності; зобов’язань щодо збереження та раціонального використання біологічного різноманіття; трудових стандартів та інших вимог. Такий механізм враховує економічні, екологічні, соціальні та інші аспекти, сприяє формуванню сприятливого середовища для розвитку промисловості та забезпечує реалізацію стратегічних цілей регіонального промислового сектора.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА СТАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Визначення сучасного стану нормативно-правового та фінансово-економічного механізмів формування та реалізації державної промислової політики

Особливості українського законотворчого процесу щодо визначення завдань, пріоритетів і цілей промислової політики та розвитку промисловості проявляються у затвердженні стратегічних програмних документів країни Верховною Радою України без достатньо ґрунтовного науково-практичного аналізу та синтезу пропозицій різних суб’єктів господарювання у форматі законодавчих ініціатив «знизу».

Це, поряд із відсутністю стратегічного та системного підходу до розвитку промисловості на основі наукових принципів, є однією з причин того, що промисловий сектор економіки України нині перебуває у кризовому стані, відзначаючись зниженням конкурентоспроможності на внутрішніх і зовнішніх ринках. До цього додаються недосконалість методології формування державних стратегій, програм і концепцій, а також брак ефективних механізмів їх реалізації, включаючи механізм впровадження промислової політики, який не збалансований із наявними ресурсами та персональною відповідальністю всіх рівнів управління за виконання стратегічних завдань.

Експерти пояснюють ситуацію відсутністю Закону України «Про промислову політику», що мав би чітко визначати правові, організаційні та фінансові основи діяльності, цілі та завдання державної промислової політики, її принципи, інструменти та механізми реалізації, зокрема спеціальні заходи підтримки інноваційних проектів, такі як субсидії, гранти, податкові пільги тощо. Проєкт Закону України «Про промислову політику»,

оприлюднений у 2021 р. Міністерством з питань стратегічних галузей промисловості України [45], наразі не ухвалений, що ускладнює шляхи розвитку промисловості в Україні.

Вплив державної промислової політики відображається через роль промисловості у формуванні внутрішнього валового продукту (ВВП) та рівень конкурентоспроможності економіки країни. У 1990 р. частка промисловості у ВВП становила близько 35,9% (порівняно з 41,4% у 1985 р.), а сільського господарства – 24,0%. На початок 2020 р. промисловий сектор формував 19,0% ВВП, а сільське господарство – 9,0% [5].

Після російського повномасштабного вторгнення в Україну, за даними Державної служби статистики, реальний ВВП України у 2022 р. знизився на 29,1% порівняно з 2021 р. [5], що значно нижче рівня ВВП у 1994 р.

За даними Європейської комісії, створення одного робочого місця в обробній промисловості призводить до виникнення від 0,5 до 2 додаткових робочих місць у суміжних секторах. Галузь промисловості також є вагомим джерелом експортних надходжень, що складають 75% експорту товарів або 60% загального експорту товарів і послуг [87].

Протягом останніх років частка промислового сектора у ВВП України суттєво знизилася: у 1991 р. промисловість формувала 54,5% ВВП, а у 2016 і 2021 рр. – лише близько 20%. У 2021 р. внесок промисловості у ВВП становив 23,5%, тоді як у розвинутих країнах він сягає приблизно 30–40% ВВП [9].

Дослідники зазначають, що причини такого стану включають рівень економічного розвитку, структуру економіки, географічне положення країни, а також сучасний стан економіко-фінансового механізму реалізації державної промислової політики. Проблеми та протиріччя цього механізму проявляються у обмеженості фінансових ресурсів, недостатньому попиті, залежності від кон’юнктури світового ринку, низькій конкурентоспроможності продукції через застарілі технології та низьку енергоефективність, скороченні попиту на промислові товари через зниження

купівельної спроможності населення та недостатньому обсязі прямих іноземних інвестицій (лише 32% інвестицій спрямовано у промисловий сектор [9]).

Окрім економічних факторів, негативний вплив на інвестиційну діяльність у промисловості чинять проблеми управлінського характеру:

– корупція;

– недосконале законодавство та ризики для інвесторів;

– високий рівень бюрократії та складність інвестиційних процедур;

– недостатня прозорість державних установ;

– потреба реформ у судовій, правоохоронній та фінансовій сферах для покращення інвестиційного клімату;

– політичний вплив на реалізацію довгострокових інвестиційних проектів;

– нестабільність публічного управління, що ускладнює планування економічних стратегій та інвестиційних програм.

Водночас основним завданням державної політики у сфері інвестицій є створення сприятливого середовища та мінімізація ризиків для іноземних інвесторів.

Рівень інновацій українських підприємств є ключовою складовою економіко-фінансового механізму реалізації державної промислової політики. За даними Державної служби статистики, лише 13,8% промислових підприємств в Україні займаються будь-якою інноваційною діяльністю, головним джерелом фінансування якої є власні кошти підприємств [9]. Інноваційна активність регіонів значно різниться: наприклад, Івано-Франківська область демонструє високий рівень інноваційності, тоді як Полтавська область – один із найнижчих, незважаючи на подібний промисловий потенціал [18].

Важливим індикатором інноваційного розвитку є частка ВВП країни, виділена на наукові дослідження та розробки, яка у 2021 р. становила лише

0,39% – майже вдвічі менше, ніж у 2010 р. Для порівняння, у Китаї ця частка у 2020 р. досягала 2,40%, у ЄС – 2,20%, у США – 3,45% [16].

За даними «Global Innovation Index 2021», Україна посіла 49 місце серед 132 країн [85]. Хоча були певні ресурси, що сприяли інноваціям (технології, людський капітал, дослідження), домінували негативні фактори: слабка інституційна база, недостатня інфраструктура, політична нестабільність, проблеми з платоспроможністю, труднощі залучення інвестицій, відсутність мікро кредитів та низька ринкова капіталізація.

Проблеми інноваційного розвитку промисловості в Україні пов'язані з:

– низьким рівнем інвестицій у НДДКР та інноваційні проекти;

– недосконалим нормативно-правовим забезпеченням інноваційної діяльності;

– слабким захистом інтелектуальної власності;

– бюрократією та складними процедурами реєстрації проектів;

– відсутністю ефективних механізмів впровадження нововведень;

– слабкою взаємодією держави, наукових установ і бізнесу;

– дефіцитом кваліфікованих кадрів.

Розв'язання цих проблем залежить від активної позиції держави у створенні сприятливих умов для інновацій, а також від розвитку державно-приватного партнерства на основі Закону України «Про державно-приватне партнерство» (2017 р.). На сьогодні ця форма співпраці перебуває на ранніх етапах через недостатнє розуміння її потенційних переваг, що вимагає активного стимулювання у контексті інвестиційної та інноваційної діяльності.

За даними Міністерства економіки України, станом на 1 січня 2023 р. в Україні укладено 191 договір державно-приватного партнерства: 18 з них виконано успішно, а 162 залишаються невиконаними (116 не діють, 46 – розірвані або термін їх дії завершено). Крім того, 13 контрактів призупинено через російську агресію. Проте існує потенціал для ефективного

застосування державно-приватного партнерства у повоєнному відновленні економіки України та формуванні промислової політики.

Дані Світового банку свідчать про переважне застосування державно-приватного партнерства у таких сферах, як електроенергетика, будівництво доріг, модернізація систем управління водними ресурсами та їх розподіл [86]. Особливо ефективною складовою економіко-фінансового механізму реалізації державної промислової політики в Україні стали галузеві кластери, яких сформовано понад 100 у різних секторах (машинобудування, металургія, сільське господарство, хімічна промисловість). Вони сприяли підвищенню продуктивності праці, інноваційності та конкурентоспроможності українських підприємств, зокрема малих і середніх. Прикладом таких ініціатив є «Кластерна політика України», яку реалізує Міністерство економіки для підтримки створення галузевих кластерів у регіонах та сприяння взаємодії між суб’єктами господарювання. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 рр. також підкреслює важливість формування міських і регіональних економічних кластерів, спрямованих на ефективне використання ресурсів території, комплексний розвиток та стимулювання інноваційної економіки [42].

Національна економічна стратегія до 2030 р. визначає стратегічний напрям економіки країни, орієнтуючись на створення сприятливих умов для бізнесу та інвестицій, стимулювання інновацій та модернізації секторів економіки для підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках [43]. Проте в умовах воєнного стану необхідно коригувати попередні програмні документи та розробляти нові плани для післявоєнного відновлення.

Успішні практики європейських країн щодо організації кластерного управління демонструють важливість чіткого розподілу ролей і визначення шляхів розвитку кластерів у рамках регіональних інноваційних стратегій та стратегій смарт-спеціалізації. В Україні ж спостерігається відсутність повних статистичних даних про кластери, недостатній контроль якості існуючих, а

також відсутність центрального органу, який би координував їх розвиток. Це підкреслює потребу у створенні органу професійного самоврядування з правом регулювання діяльності кластерів та більш тісної співпраці держави, бізнесу й наукової спільноти для залучення інвестицій.

Важливу роль у реалізації промислової політики відіграють державні закупівлі, проте їхня ефективність зменшується через брак системного підходу. Вони мають стимулювати зайнятість і виробництво, особливо в умовах дефіциту платіжного балансу та падіння виробництва. До 2016 р. оцінка обсягу ринку державних закупівель базувалася на статистичних даних Державної служби статистики [9], а з 2016 р. – на аналітичному модулі ProZorro [13], що сприяло зростанню частки державних закупівель у ВВП у 2016–2020 рр. до 18% у 2017 р., а також розвитку нових ринків і розширенню існуючих.

Сьогодні ключовим чинником економіки в контексті економіко-фінансового механізму державної промислової політики є обсяг доданої вартості та позиції вітчизняних наукомістких галузей у глобальних ланцюгах створення вартості. Зростання ланцюжків доданої вартості відбивається на збільшенні проміжних продуктів (компоненти обладнання, напівфабрикати, вузли) у зовнішньому торговельному обороті. У 2020 р. частка проміжних товарів у експорті України становила 43,52%, тоді як середньосвітовий показник – 21,02%. Водночас частка сировини у внутрішньому експорті зросла з 31,01% до 31,16%, що вимагає зміни пріоритетів – зростання експорту продукції з вищою доданою вартістю та виробництва середньо- і високотехнологічної продукції [83].

Важливою складовою економіко-фінансового механізму є державна підтримка через субвенції, субсидії, податкові пільги та інші форми допомоги. Тому завданням державної економічної політики є поступова трансформація вертикальної галузевої політики на горизонтальну, що забезпечує рівні умови для всіх секторів економіки, сприяє її структурній

перебудові та відповідає положенням Закону України «Про державну допомогу суб’єктам господарювання» [39].

Загалом, українська економіка через застарілу промислову структуру (низькотехнологічні галузі та сировинне виробництво) зазнає падіння конкурентоспроможності. Ситуацію погіршила втрата промислового потенціалу внаслідок російської військової агресії, евакуація підприємств та розрив виробничо-технологічних зв’язків, що ще більше загострили кризовий стан галузі.

Таким чином, сучасний стан нормативно-правових і фінансово-економічних механізмів формування та реалізації державної промислової політики обумовлений відсутністю стратегічного системного підходу на наукових принципах, недосконалою методологією формування державних стратегій, програм і концепцій, браком ефективних механізмів реалізації промислової політики, збалансованих із наявними ресурсами, та персональної відповідальності всіх рівнів управління за виконання стратегічних завдань. Відсутній Закон України «Про промислову політику», який визначав би правові, організаційні та фінансові засади, цілі та завдання, принципи, інструменти та механізми реалізації політики, включно зі спеціальними механізмами підтримки інноваційних проектів (субсидії, гранти, податкові пільги тощо).

Окрім того, стратегічні програмні документи країни затверджуються Верховною Радою України без ґрунтовного науково-практичного аналізу та синтезу пропозицій різних суб’єктів господарювання у форматі законодавчих ініціатив «знизу». У сукупності це пояснює критичний стан промислового сектору України та зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках.

2.2. Дослідження особливостей організаційного й інформаційно-комунікаційного механізмів формування та реалізації державної промислової політики

Організаційний механізм реалізації державної промислової політики включає такі основні складові: розробку стратегій і планів, розподіл ресурсів, забезпечення кадрового потенціалу, створення інститутів підтримки, розвиток інфраструктури та здійснення екологічного контролю.

Аналіз наукових джерел свідчить, що в Україні відсутній єдиний інструмент, який би координував усі етапи розробки, впровадження та оцінювання промислової політики на всіх рівнях управління. Відсутність функціональної та узгодженої системи стратегічного планування негативно позначається на економічному розвитку та соціальному прогресі. Експерти підкреслюють, що без такого інструменту уряд не здатен ефективно планувати та реалізовувати політику з досягнення довгострокових цілей, адже законодавство не передбачає розробку альтернативних прогнозів чи комплексних стратегій розвитку держави. Як наслідок, багато державних програм не мали чітко визначених стратегічних цілей і місії, часто були незбалансованими за ресурсами, що спричиняло недостатнє фінансування їх реалізації, оскільки ефективне виконання державних завдань потребує відповідної матеріально-технічної бази. Створення такої бази є першочерговим завданням для промисловості та основою її подальшого реформування разом із забезпеченням інституційної підтримки. Важливо наголосити, що в Україні досі не існує загального нормативно-правового акту, який би регулював увесь процес формування та реалізації промислової політики.

Контроль за розвитком промисловості та реалізацією промислової політики мав би здійснювати один орган виконавчої влади. Насправді ж управління галуззю розподілене між різними міністерствами та відомствами, організованими за секторами або функціями, що призводить до відсутності

колективної відповідальності за стан промисловості. Рівень впливу окремих органів на підприємства, а також їх законодавча підтримка, підзвітність і контроль значно різняться. До цього додається відсутність наступності у прийнятті рішень, що часто призводить до призупинення або скасування рішень попередніх урядів, включаючи поточну та перспективну ситуацію в промисловості.

Ще однією актуальною проблемою є дефіцит трудових ресурсів, зокрема висококваліфікованих, що має критичне значення для національної безпеки. Стратегія державної кадрової політики на 2012–2020 рр. [48] визначила низку негативних факторів, які стримують розвиток якісного кадрового потенціалу:

– відсутність ефективної системи моніторингу потреб суспільства та держави у фахівцях потрібного освітньо-кваліфікаційного рівня;

– необґрунтованість державного замовлення на підготовку спеціалістів;

– незбалансованість управління професійною орієнтацією;

– об’єктивні принципи відбору та навчання молоді;

– недостатнє впровадження сучасних технологій професійного розвитку;

– низький рівень використання наукових досліджень для формування державної кадрової політики;

– відсутність чітко визначеної державної кадрової політики у сфері промисловості.

Певні позитивні зміни відбулися після ухвалення нового Закону «Про вищу освіту» [38], підписання Угоди про асоціацію з ЄС та приєднання України до програми «Горизонт 2020», що сприяло інтеграції національної професійної освіти до європейського освітнього простору. Крім того, реалізація Законів України «Про професійно-технічну освіту» та «Про освіту» дозволила покращити управлінські рішення у професійно-технічній освіті та налагодити механізм підготовки кадрів відповідно до потреб роботодавців та технологічних змін на промислових підприємствах,

забезпечивши відповідність між плануванням розвитку персоналу та реаліями кадрового формування у регіонах.

Розвиток промислової інфраструктури (транспорт, енергетика, зв'язок, водопостачання, поводження з відходами) також є невід'ємною складовою організаційного механізму реалізації державної промислової політики, однак відзначається низький рівень координації між різними галузями транспортного сектору та недостатні інвестиції з боку держави й приватного сектору.

У 2018 р. було затверджено Національну транспортну стратегію України до 2030 р., яка, незважаючи на складні умови, пов'язані з війною, продовжувала реалізовуватись і забезпечила певний прогрес. Індекс інфраструктури Європейської Бізнес Асоціації за 2021 р. показав покращення з 2,58 у 2020 р. до 2,76 із 5 можливих балів [66]. При цьому оцінювався залізничний, автомобільний, морський, річковий і авіаційний транспорт за критеріями законодавства, державної політики, інвестиційної активності, діяльності транспортних монополістів та логістики.

З початком російської агресії транспортна інфраструктура України зазнала значних руйнувань і потребує відновлення. За оцінками експертів, втрати та збитки перевищили історичні показники, а падіння реального ВВП у 2023 р. було значно більш суттєвим, ніж у попередні роки.

Енергетична сфера охоплює газ, електроенергію, нафту, нафтопродукти та суміжні галузі, які забезпечують енергією життєдіяльність населення, економіки та держави. Нездатність національної економіки повністю задовольнити потреби домогосподарств і промисловості спричинила залежність від імпорту енергоресурсів, що негативно позначилося на економічній, екологічній та енергетичній безпеці України. У цьому контексті критично важливим стратегічним завданням стала енергетична незалежність та модернізація енергетичного комплексу з урахуванням переходу до вуглецево-нейтральної економіки.

З 2012 р. спостерігається помітне зменшення обсягів імпортованої сирої нафти, що позначилося на виробниках, що спеціалізуються на її переробці, разом із чинниками, такими як технічний стан паливно-енергетичного комплексу, екологічна ситуація та політико-правова стабільність. Дані Державної служби статистики свідчать, що основними споживачами енергії в Україні є домогосподарства та промисловість, які споживають близько двох третин загального обсягу енергетичних ресурсів. Транспорт, торгівля та сфера послуг споживають відповідно 20% та 9%. При цьому 29,04% усієї спожитої енергії вироблено з природного газу [68].

Стратегія енергетичної безпеки України визначає такі ключові проблеми енергетичної інфраструктури: монополізацію ринків, зношеність обладнання, залежність паливно-енергетичного комплексу від імпортних ресурсів, кризу ринку електроенергії, низьку гнучкість об’єднаної енергетичної системи щодо відновлюваних джерел та неузгодженість дій суб’єктів управління [145].

Ефективність промислової політики значною мірою залежить від наявності сучасної та надійної інфраструктури зв’язку. Негативно впливають низька швидкість і доступність Інтернету, нестабільність покриття та недостатній рівень кібербезпеки. Для усунення цих проблем потрібні значні інвестиції у розвиток та модернізацію інформаційно-комунікаційної інфраструктури.

Зростаюче значення екологічного чинника визначає необхідність модернізації промисловості через: реструктуризацію енергетичної системи та скорочення викидів парникових газів; впровадження принципів циркулярної економіки; розвиток безвідходних та маловідходних виробництв, високотехнологічних галузей і екологічно чистих виробництв. Основними джерелами атмосферного забруднення залишаються великі промислові комплекси, на яких природоохоронні заходи впроваджуються повільно.

В Україні досі не запроваджено масштабну переробку відходів як прибутковий вид економічної діяльності, що знижує

конкурентоспроможність виробництва та збільшує витрати на сировину. Також не досягнуто очікуваного ефекту від чинної системи екологічного оподаткування, яка мала б стимулювати системні природоохоронні заходи на підприємствах. Тому державний екологічний контроль залишається ключовим інструментом реалізації промислової політики на регіональному рівні, ураховуючи міжнародні зобов'язання:

– Паризька угода, укладена в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (UNFCCC) [47] (2015 р.), встановлює обмеження глобального підвищення середньої температури, скорочення викидів парникових газів та визначає внесок кожної країни у боротьбу зі зміною клімату;

– Зелений договір або Зелений новий курс – стратегія економічної та екологічної політики, спрямована на боротьбу зі зміною клімату та формування сталого суспільства, що передбачає значні інвестиції у відновлювані джерела енергії, зелену інфраструктуру, транспорт та інші галузі з метою зменшення екологічного навантаження та створення робочих місць.

Законодавча база України регулює екологічний контроль, зокрема через Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», який встановлює правила ведення екологічного контролю. Відтак, державний екологічний контроль виступає одним із основних інструментів реалізації промислової політики, спрямованим на усунення протиріч, що нейтралізуються посиленням правопорядку, розвитком технологій моніторингу та підвищенням екологічної обізнаності громадськості.

Інформаційно-комунікаційний механізм реалізації державної регіональної промислової політики включає комплекс заходів для забезпечення ефективного обміну інформацією та комунікацій між органами державної влади, місцевим самоврядуванням, бізнесом та громадськістю. Він спирається на нормативно-правову базу (Закон України «Про доступ до публічної інформації»; Положення про «Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України»; Положення про «Державну регуляторну

службу України»), розвиток інформаційних технологій (Портал промисловості України; «Єдина база промислової статистики»; «Державний реєстр суб'єктів промислової діяльності») та міжнародне співробітництво (Європейська комісія, ЄБРР, Світовий банк).

Інформаційно-комунікаційна інфраструктура забезпечує доступ до інформації та комунікацій для підприємств і організацій, сприяючи їхньому розвитку та підвищенню конкурентоспроможності. Проте нині вона характеризується нерівномірним розвитком і недостатньою державною підтримкою. Схожа ситуація і з інформаційно-аналітичними центрами, які мають збирати, аналізувати та поширювати дані про стан промисловості в регіонах та готувати пропозиції щодо її розвитку. Через брак матеріально-технічної бази, кваліфікованих кадрів та низький рівень взаємодії з органами влади ці центри не можуть забезпечити об'єктивну інформацію, ефективні рекомендації та вплив на прийняття управлінських рішень щодо розвитку промисловості.

Часткове покращення ситуації може забезпечити засоби масової інформації, які сприяють підвищенню обізнаності про стан промисловості, популяризації її досягнень та залученню інвестицій. Однак ефективність таких заходів обмежується низькою відкритістю владних структур на всіх рівнях управління, недостатнім рівнем інформаційної компетентності для якісного висвітлення промислових тем та низьким рівнем довіри між відповідними суб'єктами.

Суспільно-державний діалог «бізнес – влада», як важливий компонент державної регіональної промислової політики, також не дає очікуваних результатів через складність і надмірну бюрократизацію процедур взаємодії підприємств та органів влади, обмежену прозорість процесів, наявність корупційних практик та недобросовісної конкуренції, а також недосконалість механізмів консультацій і діалогу між сторонами. Покращення ситуації можливе через запровадження антикорупційних заходів, спрощення

регуляторного середовища, створення платформ для обговорень та забезпечення відкритого доступу до інформації.

Ефективність регіонального промислового маркетингу, який слугує інструментом оцінки конкурентоспроможності регіону, визначення його потенціалу та формування стратегії розвитку промисловості, обмежується недосконалою методологією, недостатньою кількістю даних та інформації, а також браком кваліфікованих кадрів для проведення маркетингових досліджень.

Використання баз даних у процесі реалізації державної регіональної промислової політики також стикається з низкою проблем: низька якість та актуальність даних, відсутність уніфікації структури та форматів, обмежений доступ, а також протиріччя між загальнодержавними та регіональними інтересами, а також між потребами органів влади та бізнесу.

Процеси моніторингу та оцінювання реалізації державної регіональної промислової політики не дають бажаних результатів через обмеженість ресурсів (фінансових, технічних, кадрових), брак об’єктивності та прозорості, корупційні явища, відсутність зв’язку з реальними результатами, низьку координацію та часту зміну пріоритетів.

Таким чином, результати дослідження організаційного й інформаційно-комунікаційного механізмів формування та реалізації державної регіональної промислової політики свідчать про їхню недостатню ефективність. Це зумовлено відсутністю єдиного нормативно-правового акту, який регулює весь процес формування та реалізації промислової політики, відсутністю єдиного засобу розробки, реалізації та оцінювання політики на всіх рівнях управління, а також єдиної системи стратегічного планування; законодавство не передбачає довгострокових альтернативних прогнозів або комплексної стратегії розвитку держави. Додатковими обмеженнями є нестача ресурсів (фінансових, технічних, кадрових), брак об’єктивності, недостатня прозорість та наявність корупційних проявів, відсутність координації, часта зміна

пріоритетів та наявність протиріч між загальнодержавними і регіональними інтересами, а також між потребами влади та бізнесу.

2.3. Основні чинники впливу на формування та реалізацію державної промислової політики у Харківській області

Державна регіональна промислова політика, як складова національної промислової політики, з позиції її ефективності має забезпечувати автономію у виборі форм і методів реалізації з урахуванням специфіки та інтересів конкретного регіону. У зв’язку з цим, багато промислово розвинених регіонів України реалізують власну державну регіональну промислову політику, що обумовлено значущістю промислового сектору для економіки регіону.

Науковці виділяють два основні підходи до формату промислової політики. Перший передбачає єдину централізовану промислову політику, де роль регіонів обмежується виконанням встановлених державою форм і методів впливу. Другий формат розглядає регіон як самостійного суб’єкта, що формує та реалізує державну промислову політику на власний розсуд.

Незалежно від обраного формату, на промислову політику впливають численні чинники. У контексті Харківської області до позитивних факторів відносять наявність нормативно-правової бази діяльності у промисловій сфері, відповідальних органів державної влади та місцевого самоврядування, а також належних механізмів формування та реалізації державної регіональної промислової політики. Негативні чинники включають відсутність науково обґрунтованої концепції промислової політики на державному рівні, відсутність спеціального закону про промислову політику, а також недосконалість існуючої нормативно-правової бази, що регулює промислову діяльність. Харківська область характеризується багатогалузевим промисловим комплексом, де провідними є машинобудування, паливно-енергетичний сектор, хіміко-фармацевтична та харчова промисловість. Особливе значення має найбільший в Україні

машинобудівний комплекс. Основний внесок у формування валового регіонального продукту (ВРП) області й надалі забезпечує додана вартість промислового виробництва: машинобудування, обробні виробництва, сільське господарство, виробництво і розподіл електроенергії, газу та води, видобуток корисних копалин. Ці галузі формують понад 50% ВРП Харківської області, завдяки чому регіон посідає 4-те місце серед лідерів України за обсягом валового регіонального продукту та промислового виробництва [9]. Динаміка ВРП Харківської області демонструє стійку тенденцію зростання. Середньорічний темп приросту ВРП за 2017 – 2021 рр. склав 4,3%, наближаючи економіку регіону до середньодержавних темпів розвитку. Аналіз промислового розвитку свідчить, що Харківська область є одним із найбільш промислово розвинених регіонів України.

Таким чином, економіка Харківської області має переважно індустріальний характер, а частка промисловості у ВРП коливається від 22% до 27% у різні роки [69]. Аналіз структури валової доданої вартості за видами економічної діяльності за 2016 – 2020 рр. показує, що найбільшу питому вагу мають підприємства обробного виробництва, видобутку корисних копалин та оптової торгівлі (табл. 2.1) [6].

Таблиця 2.1

Валова додана вартість за видами економічної діяльності у Харківській області за 2016 – 2020 рр., %

Види діяльності /період/ відсотки	2016	2017	2018	2019	2020
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	14,3	13,4	11,1	10,2	9,4
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	8,5	13,1	13,6	15,6	11,9
Переробна промисловість	14,5	14,1	13,9	13,5	12,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	2,8	3,3	3	3,5	3,4
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6
Будівництво	2,1	2,3	2,6	2,7	3,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	12,9	11,7	11,7	10,6	10,9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	7,8	6,8	6,5	6,7	6,4
Інформація та теле-комунікації	4,8	5,7	5,7	6,1	7,5

За даними статистичних джерел, у 2021 р. найбільший приріст індексу промислового виробництва спостерігався в обробній промисловості і становив 99,9% порівняно з 2020 р. Водночас у сфері виробництва та розподілу електроенергії, газу і води зафіксовано падіння індексу промислового виробництва до 79,1%. Подібна ситуація склалася у видобутку корисних копалин, де індекс промислового виробництва за підсумками 2020 р. у порівнянні з рівнем 2019 р. дорівнював 92,9% (табл. 2.2) [6].

Таблиця 2.2

Індекси промислової продукції за видами діяльності Харківської області за 2019 – 2021 рр.

Види діяльності /період/ відсотки	2019	2020	2021
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	99,7	94,1	92,9
Переробна промисловість	95,4	92,3	99,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	103,0	117,1	73,1

За останні роки інвестиційна активність у Харківській області демонструє тенденцію до зменшення, що супроводжується щорічним падінням темпів приросту інвестицій в основний капітал, де переважну частку складають власні кошти підприємств, що свідчить про скорочення державної підтримки промислового розвитку. Зокрема, знизилася частка інвестицій у галузях «сільське господарство, мисливство та лісове господарство» – з 27,1% до 12,4%, «обробні виробництва» – з 14,1% до 13,1% за рахунок підприємств харчової промисловості. Разом з тим, майже чверть інвестицій в основний капітал припадає на «виробництво і розподіл електроенергії, газу і води» – 24,4%, а у транспортному секторі частка інвестицій зросла з 4,8% до 9,5% [6].

Серед прямих іноземних інвестицій у реальний сектор економіки Харківської області зафіксовані такі приклади: придбання американською компанією «Філіп Морріс Інтернешнл» Харківської тютюнової фабрики з подальшою інвестицією у модернізацію на суму 100 млн дол. США; придбання бельгійською Sun Inbev пивзаводу «Рогань»; купівля

швейцарською групою Swiss Krono Group Солоницівського комбінату меблевих деталей з інвестицією 60 млн дол. США на реконструкцію; створення спільного українсько-британського підприємства «Українська чайна фабрика Ахмад Ті» за участю Ahmad Tea London (Великобританія) та ін.

Харківська область належить до найбільш інноваційно активних регіонів України завдяки потужному науковому потенціалу, розвиненій промисловій базі та високому рівню освіти. До початку повномасштабної військової агресії регіон нараховував 403 підприємства (третє місце серед регіонів України), з яких 116 відзначалися інноваційною активністю, що становило 27,1% від загальної кількості підприємств області (перше місце в Україні) завдяки фінансуванню з державного бюджету.

Прикладні наукові дослідження фінансувалися за різними джерелами: 276,9 млн грн (47,8%) – від організацій підприємницької діяльності, 221,8 млн грн (38,3%) – із державного бюджету, 50,7 млн грн (8,8%) – власні кошти, та 22 млн грн (3,8%) – з іноземних джерел [6].

У 2019 р. фінансування науково-технічних розробок у Харківській області здійснювалося переважно за рахунок підприємств приватного сектору, які спрямували 664,1 млн грн (48% загального обсягу фінансування), іноземні інвестори надали 419,2 млн грн (30,4%), власне фінансування становило 177,8 млн грн (12,9%), а кошти державного бюджету – 72,1 млн грн (5%) [6].

Ці дані підтверджують вирішальну роль інвестицій та різних джерел фінансування у підтримці інноваційної діяльності підприємств і демонструють, що основним джерелом залишаються власні кошти промислових підприємств області, тоді як середній обсяг залучення державних і місцевих бюджетних коштів не перевищує 2,5% загального обсягу, що значно нижче середнього показника по Україні. Це негативно позначається на темпах розвитку інноваційної діяльності.

Таблиця 2.3

Інноваційно активні промислові підприємства України у 2019 р. [6]

Регіон (область) України	Загальна кількість підприємств, од.	Рейтинг	Кількість інноваційно активних підприємств, од.	Рейтинг	% до загальної кількості підприємств	Рейтинг
Дніпропетровська	487	1	71	3	14,58	8
м. Київ	476	5	88	5	16,3	10
Київська	328	10	41	10	26,00	2
Кіровоградська	100	4	20	4	13,37	9
Львівська	329	2	44	2	21,22	3
Харківська	403	3	116	1	27,1	1

За результатами аналізу даних табл. 2.3 можна стверджувати, що відсоток промислових підприємств Харківської області, які впроваджують інновації, залишається низьким, а частка продукції, що вважається інноваційною та реалізується такими підприємствами, є відносно невеликою порівняно із загальним обсягом виробленої продукції. Це актуалізує питання державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності, сприяння підвищенню конкурентоспроможності промислових підприємств Харківщини та України загалом. Крім того, це підкреслює необхідність удосконалення законодавчої бази у сфері інноваційної діяльності для спрощення умов для інвесторів та підприємців, розвитку взаємодії науки, бізнесу та освіти, підвищення рівня поінформованості про інновації та мотивації працівників до інноваційної активності.

Державно-приватне партнерство у Харківській області як інструмент економіко-фінансового механізму реалізації промислової політики дає позитивні результати через реалізацію таких проектів, як реконструкція та модернізація тракторного заводу; розвиток машинобудівного кластеру, орієнтованого на виробництво сільськогосподарської техніки, обладнання для харчової промисловості та іншої продукції машинобудування; створення центру з виробництва електроенергії з відновлюваних джерел; розвиток

фармацевтичної промисловості; створення харчових кластерів. Водночас реалізація цих проектів ускладнюється через недосконалість законодавства у контексті міжнародних стандартів, недостатню обізнаність про можливості та досвід державного партнерства, низьке фінансування проектів, а також недосконалість механізмів контролю та моніторингу.

У регіоні формування кластерів виступає одним із напрямків реалізації промислової політики. На сьогодні в Харківській області успішно функціонують кластери машинобудування, енергомашинобудування, фармацевтики та медичних виробів, харчової промисловості. Проте вони стикаються з проблемами, серед яких – недосконалість законодавчої бази, низький рівень фінансування, недостатня поінформованість підприємців та публічних службовців щодо потенціалу кластерного розвитку, обмежений досвід у реалізації кластерних проектів.

Державні закупівлі у Харківській області слугують ефективним інструментом промислової політики, дозволяючи придбати необхідні товари, роботи та послуги за конкурентними цінами, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств. Разом із тим, цей механізм має низку проблем: недосконалість законодавства, низький рівень організації процесів, окремі випадки недобросовісної конкуренції та корупції, неякісне виконання робіт та надання послуг.

Субсидії, субвенції, бюджетні кредити та податкові пільги активно використовуються в Харківській області для реалізації промислової політики. Найбільш поширеними є субсидії на придбання сировини та матеріалів, енергозбереження, проведення інноваційних досліджень і розробок, розвиток малого та середнього бізнесу, а також кредити на розвиток, реконструкцію та модернізацію виробництва і будівництво нових виробничих потужностей.

Інтеграція промислових підприємств Харківської області у глобальні ланцюги доданої вартості здійснюється через експорт продукції, розробку програмного забезпечення для замовників із США, Європи та інших країн, співпрацю наукових і дослідницьких центрів з міжнародними компаніями у

сфері високих технологій, використання розвиненої інфраструктури (транспортні мережі, залізниця, аеропорти). Водночас зберігаються проблеми: нестабільна політична та економічна ситуація, недосконалість нормативно-правової бази, недостатня кваліфікація працівників, залежність промисловості від зовнішніх ринків, зростання конкуренції та зміни в структурі промисловості.

Інституційне забезпечення промислової політики Харківської області включає систему органів державної влади, місцевого самоврядування та інших структур, відповідальних за розробку і реалізацію заходів у сфері промисловості. Основними суб'єктами є Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, Харківська обласна державна адміністрація, Департамент промисловості та розвитку інфраструктури ХОДА, Харківська міська та обласна ради, Інститут промислового розвитку Харківської області, Харківські регіональні центри з інвестицій, розвитку підприємництва та інновацій, обласний центр зайнятості та інші організації. Проблемними залишаються низька ефективність взаємодії між органами влади, недостатня поінформованість населення та підприємств, обмежене фінансування заходів, нестабільність нормативно-правової бази, політична та економічна нестабільність.

Стратегія розвитку Харківської області на 2021 – 2027 рр. визначає основні напрямки та завдання промислового розвитку регіону [69], зокрема підвищення конкурентоспроможності підприємств, створення нових робочих місць, залучення інвестицій, розвиток інноваційної діяльності. Серед ризиків – політико-економічна нестабільність, недостатня участь підприємств, потреба визначення пріоритетних галузей, фінансові обмеження, екологічні проблеми.

На початок 2022 року кадровий потенціал регіону відповідав потребам промисловості, проте через повномасштабну військову агресію РФ частина кадрів загинула, інша – вимушено покинула регіон. Це призвело до нестачі кваліфікованих та молодих кадрів, готових до роботи у промисловості,

проблем з міграцією робочої сили та невідповідністю освітніх програм потребам сучасного ринку праці.

Інфраструктура Харківської області включає транспортні мережі, логістичні центри, енергоресурси, комунікаційні системи та інші фактори, що впливають на конкурентоспроможність і інвестиційну привабливість. Область характеризується розвиненою транспортною мережею, наявністю логістичних центрів і складів, забезпеченістю енергією, доступом до швидкого та надійного Інтернету, наявністю водних ресурсів, які можуть використовуватися у виробництві.

Ефективне здійснення екологічного контролю ускладнюють недосконалість нормативно-правової бази, нестача фінансів, матеріально-технічних ресурсів і кваліфікованих кадрів, протиріччя між економічними та екологічними інтересами, низький рівень участі владних структур у контролі, що призводить до порушень промисловими підприємствами.

Таким чином, на формування та реалізацію державної промислової політики Харківської області впливають як позитивні, так і негативні чинники. До позитивних відносяться наявність нормативно-правової бази, відповідних органів влади та місцевого самоврядування, а також механізмів реалізації регіональної промислової політики. Негативні чинники – відсутність науково обґрунтованої концепції промислової політики на державному рівні, спеціального законодавства, недосконалі нормативно-правові акти та інші бар’єри. Через високу значимість промисловості для економіки Харківська область, як і інші промислово розвинені регіони, проводить самостійну державну регіональну промислову політику, адже має багатогалузевий промисловий комплекс із провідними секторами: машинобудування, паливно-енергетична, хіміко-фармацевтична та харчова промисловість.

Висновки до розділу 2

Сучасний стан нормативно-правового та фінансово-економічного механізмів формування і реалізації державної промислової політики зумовлений відсутністю системного та стратегічного підходу до розвитку промисловості на основі наукових принципів; недосконалою методологією розробки державних стратегій, програм і концепцій; неефективними механізмами реалізації промислової політики, які повинні бути збалансовані з наявними ресурсами та персональною відповідальністю всіх рівнів управління за досягнення стратегічних цілей; відсутністю Закону України «Про промислову політику», що визначав би правові, організаційні та фінансові засади діяльності, цілі та завдання промислової політики, її принципи, інструменти та механізми реалізації, зокрема спеціальні механізми підтримки інноваційних проєктів, такі як субсидії, гранти та пільги з оподаткування.

Крім того, стратегічні програмні документи країни затверджуються Верховною Радою України часто без належного науково-практичного аналізу та інтеграції пропозицій різних суб’єктів господарювання через механізм законодавчих ініціатив «знизу». У сукупності це пояснює, чому промисловий сектор економіки України нині перебуває у критичному стані, проявляючись у зниженні конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішніх та зовнішніх ринках.

Результати дослідження організаційного та інформаційно-комунікаційного механізму формування та реалізації державної регіональної промислової політики свідчать про його недостатню ефективність через ряд причин: відсутність загального нормативно-правового акта, який би регулював весь процес формування та реалізації промислової політики; відсутність єдиного інструменту для розробки, впровадження та оцінювання політики на всіх рівнях управління; відсутність єдиної системи стратегічного планування; законодавчо не передбачено створення довгострокових

альтернативних прогнозів та комплексної стратегії розвитку держави; бракує фінансових, технічних та кадрових ресурсів; відсутня об’єктивність і прозорість; мають місце корупційні явища; відсутній зв’язок із реальними результатами; процеси координації не налагоджені; часто змінюються пріоритети; існують протиріччя між загальнодержавними та регіональними інтересами, а також між потребами органів влади і бізнесу.

Чинники впливу на формування та реалізацію державної промислової політики в Харківській області мають як позитивний, так і негативний характер. До позитивних відносяться: наявність нормативно-правової бази, функціонуючих органів державної влади та місцевого самоврядування, а також необхідних механізмів реалізації державної регіональної промислової політики. Негативні чинники зумовлені відсутністю науково обґрунтованої державної концепції промислової політики та спеціального законодавства про промислову політику, які не компенсуються чинними розрізненими нормативними актами; недосконалістю національної нормативно-правової бази, що регулює діяльність у промисловості.

Харківська область, як і багато промислово розвинених регіонів України, реалізує самостійну державну регіональну промислову політику через високу значущість промисловості для економіки регіону. Багатогалузевий промисловий комплекс області включає провідні сектори: машинобудування, паливно-енергетичну, хіміко-фармацевтичну та харчову промисловість.

РОЗДІЛ 3
СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ НА РІВНІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

3.1. Ключові вектори розвитку державної промислової політики на регіональному рівні

На підставі результатів попереднього теоретичного обґрунтування структури комплексного механізму реалізації державної регіональної промислової політики та аналізу його сучасного стану можна окреслити основні напрямки вдосконалення її ключових складових.

Зокрема, успішне функціонування нормативно-правового механізму можливе за умови системного та комплексного підходу до розробки та впровадження чітких директив у промисловому секторі на рівні Закону України «Про промислову політику», що передбачає такі важливі аспекти:

– визначення нових державних пріоритетів у підтримці певних сфер господарської діяльності;

– надання повноважень органам виконавчої влади щодо введення заборон або обмежень та видання відповідних приписів;

– встановлення порядку контролю за дотриманням заборон, обмежень та приписів;

– запровадження ефективних санкцій на адміністративному та кримінальному рівні за порушення вимог нормативних актів.

Положення цього закону мають бути спрямовані на поліпшення бізнес-клімату та скорочення адміністративних бар’єрів шляхом спрощення процедур реєстрації та ліцензування, розвитку електронних сервісів, захисту прав власності та контрактних зобов’язань; забезпечення прозорості, стабільності та прогнозованості правового середовища (публічні консультації, громадські слухання, співпраця з громадськими організаціями);

стимулювання промислової діяльності шляхом поєднання державних інвестицій та пільг із заходами підтримки приватного інвестування.

Таким чином, Закон України «Про промислову політику» має містити комплекс існуючих та запланованих до впровадження інструментів промислової політики, визначаючи їх правовий статус у складі механізму реалізації державної промислової політики.

Наприклад, економіко-фінансова складова механізму реалізації державної промислової політики на регіональному рівні включає такі інструменти, як залучення інвестицій, розвиток інноваційної діяльності, державно-приватне партнерство, розвиток промислових кластерів, державні закупівлі, оптимізація субсидій, субвенцій, бюджетних кредитів та податкових пільг, а також інтеграція у глобальні ланцюги вартості з урахуванням відповідних факторів.

Удосконалення процесу залучення інвестицій вимагає врахування особливостей розвитку інвестиційної діяльності в Україні: нестабільність політико-економічного середовища; недосконалість нормативно-правової бази; недостатній рівень розвитку інфраструктури та кваліфікації кадрів. Одночасно важливо активізувати міжнародне співробітництво в сфері інвестицій шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату (інвестиційні стимули, прозорість і підзвітність, захист прав інвесторів) та активізації співпраці між органами влади, бізнесом та громадськістю.

Удосконалення інноваційної діяльності на регіональному рівні потребує створення сприятливого інноваційного середовища, що включає: фінансову підтримку, забезпечення кваліфікованими кадрами, надання сучасних технологій та доступ до ринків; комплексну підтримку інноваційної діяльності (фінансову, організаційну, інформаційну); розвиток інноваційної інфраструктури (технопарки, інкубатори, центри трансферту технологій та інші інноваційні структури).

На регіональному рівні перспективними напрямами державо-приватного партнерства є впровадження інновацій у промисловості,

модернізація існуючих підприємств, будівництво та експлуатація промислових зон, а також удосконалення нормативно-правової бази відповідно до міжнародних стандартів, що передбачає ефективне планування, управління та контроль проектів, справедливий розподіл ризиків і прибутків між державою та приватними партнерами з чітким визначенням цілей і механізмів контролю.

Розвиток промислових кластерів на регіональному рівні підвищує конкурентоспроможність регіону та вимагає фінансової підтримки, спрощення адміністративних процедур, надання пільг та стимулювання ініціатив, забезпечення доступу до ресурсів та інфраструктури, а також тісної співпраці між підприємствами, науково-дослідними установами та закладами освіти. Це передбачає спільні дослідницькі проекти, обмін технологіями, інноваційними розробками, навчання та підвищення кваліфікації працівників. Для посилення ефекту від використання кластерних інструментів необхідне створення дієвої системи моніторингу та оцінки функціонування кластерів, що дозволяє своєчасно виявляти та усувати проблеми та запобігати неефективному використанню ресурсів.

Державні закупівлі на регіональному рівні є важливим інструментом промислової політики, забезпечуючи переваги вітчизняним виробникам при закупівлі товарів, робіт і послуг, стимулюючи розвиток місцевого виробництва, створення робочих місць та підвищення конкурентоспроможності регіонів. Для цього необхідно забезпечити прозорість і відкритість процесу, конкурентний характер закупівель, використання електронних систем (наприклад, Prozzoro), ефективний контроль і моніторинг результативності закупівель.

Доступ регіональних підприємств до нових ринків, технологій і інвестицій реалізується через інтеграцію регіонального промислового комплексу у глобальні ланцюги вартості, що є одним із важливих інструментів державної промислової політики на регіональному рівні. Це сприяє зростанню валового внутрішнього продукту регіону, створенню нових

робочих місць та підвищенню його конкурентоспроможності. Для досягнення очікуваного ефекту необхідно враховувати специфіку регіону та підприємств та реалізовувати комплекс таких заходів:

– створення кластерів, які об’єднують підприємства з виробництва схожої продукції або надання схожих послуг;

– формування інноваційних центрів, що забезпечують впровадження новітніх технологій у діяльність регіональних підприємств;

– залучення міжнародних компаній, що сприяє поширенню передових технологій та обміну досвідом.

Фінансова підтримка підприємств реалізується через комплекс інструментів економіко-фінансового механізму: субсидії, субвенції, бюджетні кредити та податкові пільги. Її ефективність залежить від конкретних умов і потреб регіону. Так, субсидії для інвестицій у нове обладнання та технології сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємств, субвенції на оплату праці забезпечують збереження робочих місць у складні періоди, а бюджетні кредити та податкові пільги стимулюють розвиток стратегічно важливих галузей.

Для ефективного застосування цих інструментів слід здійснити такі кроки:

– оцінити потреби регіону, визначити перспективні галузі та підприємства, що потребують підтримки;

– розробити прозору та комплексну систему надання фінансової допомоги;

– впровадити регулярний моніторинг та оцінку результатів використання фінансової підтримки.

Організаційний механізм, як частина комплексного механізму реалізації державної регіональної промислової політики, передбачає розробку стратегій і планів, розподіл ресурсів, забезпечення кадрового потенціалу та функціонування інститутів підтримки, розвиток інфраструктури та екологічний контроль.

Стратегії та плани гарантують системність і послідовність дій органів влади, що дозволяє чітко визначати цілі та завдання, ефективно використовувати наявні ресурси та підтримувати комунікації з підприємствами, науковими установами та громадськими організаціями. Ключовими заходами є аналіз сильних та слабких сторін регіону, залучення всіх зацікавлених сторін та регулярний моніторинг результатів.

Розподіл ресурсів забезпечує фінансування стратегічних проектів, підтримку інновацій, розвиток інфраструктури, людського капіталу та соціальної сфери, а також впровадження екологічно стійких технологій на підставі об’єктивного аналізу потреб регіону та моніторингу ефективності розподілу ресурсів.

Для промислових інвесторів критично важливі висококваліфіковані кадри, що забезпечують експертизу та впровадження інновацій. Це досягається через розвиток системи освіти та підвищення кваліфікації, підтримку нових технологій та практик.

Інституційне забезпечення державної регіональної промислової політики в Україні характеризується чисельністю владних структур на регіональному рівні, недостатньою координацією між ними, обмеженим досвідом та ресурсами, що актуалізує питання створення єдиної інституційної структури та регіональних рад промисловості за участі всіх зацікавлених сторін.

Інфраструктура як інструмент організаційного механізму включає фізичні об’єкти (дороги, порти, аеропорти, енергетичні системи) та системи управління, законодавство, науку, стандарти і норми, які формують сприятливе середовище для розвитку промисловості. Заходи вдосконалення інфраструктури передбачають:

– створення промислових парків та технопарків;

– розвиток транспортної інфраструктури;

– забезпечення стабільних енергетичних ресурсів;

– впровадження сучасних цифрових технологій.

Екологічний контроль у промисловості відрізняється значним впливом на навколишнє середовище та здоров'я людей, що обумовлює необхідність оновлення норм і правил, удосконалення процедур інспектування та моніторингу, впровадження сучасних методів контролю, залучення громадськості та забезпечення прозорості інформації.

Отже, вдосконалення організаційного механізму реалізації регіональної промислової політики має включати такі стратегічні напрями:

– впровадження ефективної системи координації між владними структурами;

– забезпечення доступу громадськості до інформації про промислову політику, стратегії, програми та проекти;

– оптимізацію адміністративних процедур для промислового бізнесу;

– стимулювання співпраці між державним сектором, приватними підприємствами, академічними установами та громадськістю;

– систематичний моніторинг та оцінку ефективності реалізації політики;

– розвиток кадрового потенціалу через навчання, підвищення кваліфікації та обмін досвідом;

– забезпечення зворотного зв'язку зі зацікавленими сторонами через консультації, громадські слухання та опитування.

Таким чином, ключові напрями розвитку державної промислової політики на регіональному рівні охоплюють всі складові комплексного механізму реалізації (нормативно-правовий та організаційний механізми з їхніми інструментами) у контексті координації владних структур, доступності інформації, спрощення процедур, моніторингу ефективності, розвитку кадрів та зворотного зв'язку зі зацікавленими сторонами.

3.2. Осучаснення інформаційно-комунікаційного механізму формування та реалізації державної промислової політики на регіональному рівні

Інформаційно-комунікаційний механізм реалізації державної регіональної промислової політики спрямований на забезпечення ефективного обміну інформацією між органами влади всіх рівнів, підприємствами та іншими зацікавленими сторонами. Його основна мета полягає у підвищенні прозорості та передбачуваності взаємодії, обміні знаннями й ідеями, а також застосуванні різноманітних інструментів для адаптації до змін у зовнішньому середовищі. Основні аспекти управління промисловою сферою включають:

– інформація – забезпечення доступу до змісту промислової політики;

– комунікація – налагодження ефективної взаємодії між усіма учасниками процесу;

– участь – залучення зацікавлених сторін до формування та реалізації політики.

Ключовим є накопичення та доступ до актуальних інформаційних ресурсів про промислову політику (веб-сайти, бюлетені, інші матеріали), уніфікація структури звітності, моніторинг і контроль реалізації заходів, а також інтеграція даних економічного, технологічного та правового характеру. Обробка інформації здійснюється за такою послідовністю:

– визначення завдань обробки інформації;

– уточнення їх змісту;

– аналіз вхідних і вихідних даних.

Рівний доступ до інформаційних ресурсів передбачає уніфікацію показників, створення нормативно-довідкової бази, розробку інструкцій щодо складання та ведення інформації, а також формування сумісного інформаційного порталу, який враховує термінологічну сумісність та зручність для користувачів.

Обмін ідеями та інформацією доцільно організовувати через «круглі столи», конференції та інші формати, що дозволяють налагодити взаємодію між владними структурами, підприємствами та іншими зацікавленими сторонами. Участь зацікавлених сторін реалізується через консультації та робочі групи.

Інформаційно-комунікаційний механізм включає інформаційно-комунікаційну інфраструктуру, інформаційно-аналітичні центри, співпрацю із засобами масової інформації, суспільно-державний діалог «бізнес – влада», бази даних, регіональний промисловий маркетинг, а також моніторинг та оцінку ефективності.

Інформаційно-комунікаційна інфраструктура забезпечує доступ до Інтернету, розвиток мобільного зв’язку та цифрових технологій, що дозволяє всім учасникам процесу ефективно взаємодіяти, підвищує прозорість і передбачуваність, а також стимулює залучення зацікавлених сторін до реалізації промислової політики.

Інформаційно-аналітичні центри виконують такі функції:

– збір і аналіз даних про стан і потреби регіональної промисловості для оцінки потенціалу розвитку та визначення пріоритетів;

– прогнозування та стратегічне планування для забезпечення сталого зростання та конкурентоспроможності;

– взаємодія з бізнесом для інформування про інвестиційні можливості та підтримку розвитку ринків;

– підтримка інновацій через науково-дослідні проекти та впровадження сучасних технологій;

– розвиток кадрового потенціалу через навчання та підвищення кваліфікації;

– інформування учасників для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Удосконалення цих центрів може включати розширення обсягу та якості даних (статистика, дослідження ринку, бізнес-звіти, соціальні мережі),

використання аналітичних інструментів (штучний інтелект, машинне навчання), підвищення кваліфікації працівників, формування інтерактивних платформ, збільшення бюджетних ресурсів і прозорість діяльності.

Інформованість населення та формування позитивного ставлення до промислової політики забезпечуються засобами масової інформації, що вимагає від владних структур оперативного реагування, відкритої комунікації, систематичного зворотного зв’язку та врахування думки зацікавлених сторін.

Бази даних, як інструмент інформаційно-комунікаційного механізму, забезпечують зберігання, обробку та аналіз інформації про стан промисловості, що важливо для прогнозування, визначення шляхів розвитку, оптимального розподілу ресурсів та прийняття обґрунтованих рішень. Підвищення ефективності баз даних досягається розширенням обсягу даних, поліпшенням їх якості та впровадженням сучасних технологій.

Суспільно-державний діалог «бізнес – влада» сприяє підвищенню результативності промислової політики через обмін інформацією, консультації та співпрацю, а його вдосконалення передбачає створення спеціалізованих платформ, розширення кола учасників, регулярний обмін даними щодо законопроектів та регуляторних актів, формування комунікаційної стратегії та спільне визначення пріоритетів розвитку промисловості.

Промисловий маркетинг як інструмент адаптації до змін, підвищення конкурентоспроможності та ефективності виробництва враховує специфіку регіональних ринків, розробляє маркетингові стратегії для підприємств і галузей, проводить дослідження та формує позитивний імідж регіону. Підвищенню ефективності маркетингу сприяє державна підтримка підприємств, розвиток професійних навичок та методичні рекомендації щодо його застосування.

Удосконалення інформаційно-комунікаційного механізму реалізації регіональної промислової політики у Харківській області дозволяє

підвищити конкурентоспроможність підприємств, залучити інвестиції, розширити ринки збуту та зміцнити позиції регіону як промислового центру.

Моніторинг та оцінка реалізації політики потребують комплексного підходу, оскільки охоплюють спостереження за окремими об'єктами та регіоном загалом, що дозволяє виявляти нові процеси, кількісні зміни та їхній вплив на соціальні, економічні, екологічні та промислові підсистеми. Основними характеристиками системи моніторингу є цілеспрямованість і системність у досягненні управлінських цілей, оптимізація збору та аналізу даних, а також сприйняття регіону як частини більшої соціальної системи. Моніторинг окремих сфер проводиться комплексно, що забезпечує послідовне вирішення завдань від спостереження до розробки рекомендацій, як це ілюструє модель алгоритму моніторингу реалізації регіональної промислової політики [рис. 3.1].

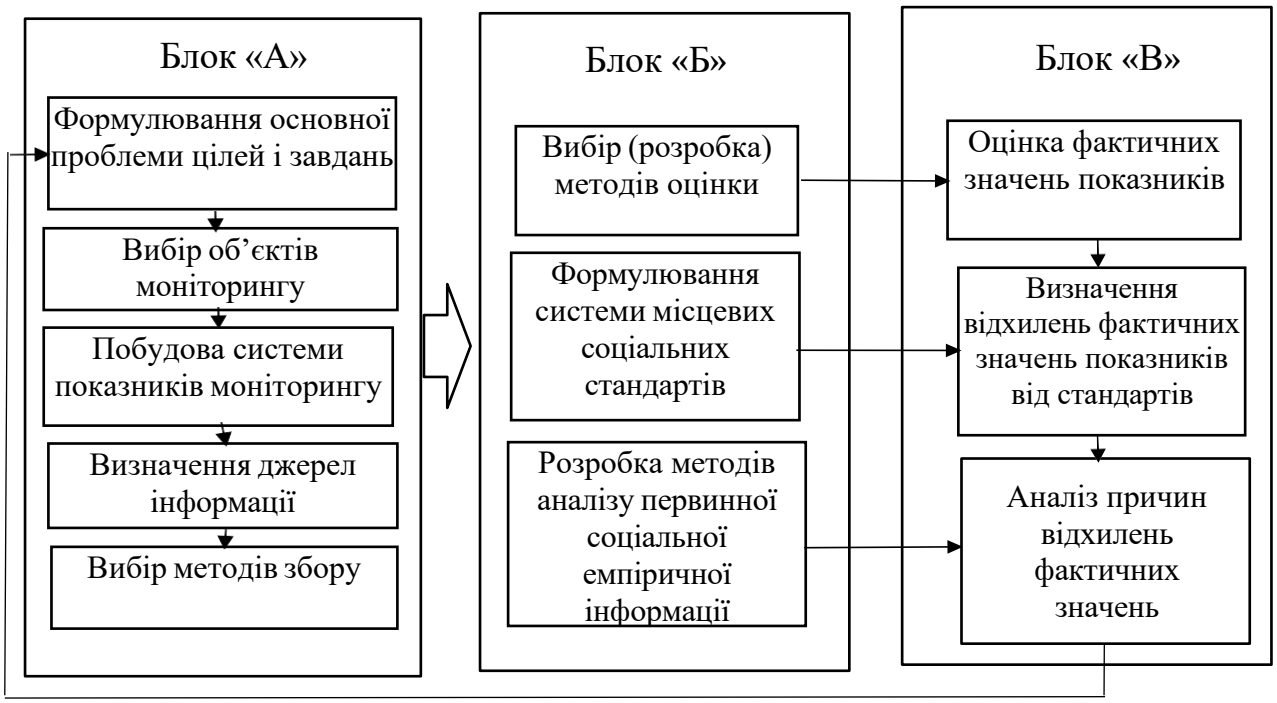

Рис. 3.1. Модель алгоритму моніторингу реалізації регіональної промислової політики

Згідно з (рис. 3.1), блок А охоплює комплекс заходів із розробки програми моніторингу, що передбачає уточнення цілей і ключових напрямів спостереження, а також визначення методів збору інформації. Паралельно активується блок Б, який забезпечує підготовку до аналізу очікуваних результатів моніторингу, що включає формування набору нормативних значень показників для порівняльної оцінки відповідно до промислових стандартів та з урахуванням особливостей конкретної території. Блок В відповідає за виконання робіт із збору первинної інформації (статистичної, бухгалтерської, соціологічної тощо), її аналізу та оцінювання. Таким чином, процес організації і проведення промислового моніторингу реалізується через три ключові блоки алгоритму, кожен із яких виконує певні завдання.

Системний підхід до моніторингових процесів забезпечує комплексне спостереження за всіма елементами промислової сфери у їхній взаємозв’язності, що дозволяє отримувати інтегральні оцінки стану об’єкта з урахуванням принципів:

– проблемності – акцент на актуальних проблемах;

– динамічності – коригування стандартного набору індикаторів відповідно до змін;

– перспективності – орієнтація на стратегічні та оперативні завдання;

– економічної ефективності – отримання більшої кількості інформації при мінімальних витратах;

– регулярності спостереження;

– порівнянності застосовуваних показників.

До цього додаються вимоги щодо інформації: повнота, достовірність, своєчасність, репрезентативність.

Пріоритетні напрямки моніторингу реалізації промислової політики на регіональному рівні включають оцінку конкурентоспроможності підприємств, ефективності використання ресурсів, стану довкілля, виробничих показників, податкової ситуації, фінансового стану, особливостей зовнішнього ринку, а також фінансово-економічного,

інституційного, соціального й економіко-політичного стану промислової сфери.

Організаційні функції моніторингу покладаються на департамент промисловості та науки, який забезпечує внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів.

Інформаційна база моніторингу формується з багаторічних систематизованих даних про стан промисловості, нормативно-довідкових матеріалів, статистичних регістрів, результатів перевірок контролюючими органами, а також інформації щодо нормативно-правової, організаційної, програмно-технічної, юридичної та фінансової підтримки (бюджетні кошти та ресурси замовників).

Вимоги до інформаційного забезпечення моніторингу включають:

– максимальну оптимізацію даних для отримання достовірної інформації про стан промисловості;

– своєчасність і чітку періодичність збору даних і звітності; – обов’язкову формалізацію інформації відповідно до встановлених форм;

– орієнтацію звітності на раннє попередження небажаних подій.

При формуванні інформаційної бази слід враховувати, що державна статистика має обмеження: не враховує специфіку промислової сфери, не відображає динаміку змін та часто втрачає актуальність через часовий лаг обробки даних. Тому необхідне використання додаткових баз даних із урахуванням нормативно-правових, організаційних та технічних аспектів забезпечення інформаційної безпеки. Загальні заходи захисту інформації включають сертифікацію автоматизованих систем, класифікацію інформаційних об’єктів за важливістю та конфіденційністю, територіальні й часові обмеження доступу, спеціальний підбір персоналу, а також застосування апаратних, програмних та комбінованих засобів захисту.

Інформаційно-аналітична база для оцінки промислової політики формується на основі репрезентативних муніципальних та територіальних

вибірок, а загальна оцінка регіональної ситуації здійснюється із застосуванням статистичних даних і соціологічних опитувань.

Удосконалення системи моніторингу та оцінки реалізації промислової політики передбачає:

– розробку національної нормативно-правової бази, яка визначає принципи та методи моніторингу;

– визначення обов’язків і повноважень органів влади та інших зацікавлених сторін;

– регламент збору, обробки та аналізу інформації;

– використання сучасних інформаційних технологій, методів штучного інтелекту та кращого міжнародного досвіду.

Основні напрями удосконалення інформаційно-комунікаційного механізму реалізації регіональної промислової політики включають:

– забезпечення широкого доступу до інформації про політику, її цілі, стратегії, програми та проекти ([офіційні веб-сайти], електронні ресурси, соціальні мережі);

– залучення громадськості, підприємств, наукових установ і зацікавлених сторін до розробки та реалізації політики (консультації, громадські слухання, форуми, робочі групи);

– поширення інформації через засоби масової інформації (брифінги, прес-конференції, матеріали);

– застосування сучасних електронних каналів комунікації (електронна пошта, веб-конференції, вебінари, соціальні мережі);

– інформування про підтримку промислових підприємств (фінансування, модернізація, партнерство) через інформаційні бюлетені, посібники, веб-ресурси;

– реалізація зворотного зв’язку із зацікавленими сторонами (опитування, пропозиції).

3.3. Практичні пропозиції щодо впровадження моделі формування та реалізації державної промислової політики на регіональному рівні

Моделювання визначається як «метод дослідження об'єктів пізнання (явищ, процесів, пристроїв), який базується на заміні конкретного об'єкта дослідження (оригіналу) іншим, схожим на нього (моделлю)» [31].

У межах досліджуваної тематики моделювання можна розглядати як процес абстрактного представлення формування та реалізації державної регіональної промислової політики, що дозволяє адекватно відтворювати взаємозв’язки та взаємодії ключових компонентів системи з позицій аналізу процесів (вхідні ресурси), цілей моделювання та очікуваного результату (вихід), що сприяє оптимізації управлінських рішень і забезпечує детальне й об’єктивне вивчення чинників формування зовнішнього середовища.

Структурно така модель може включати два основних блоки:

– формування – охоплює суб’єкт, мету, завдання, принципи та етапи створення й реалізації державної промислової політики на регіональному рівні;

– реалізація – передбачає комплексний механізм впровадження політики, об’єкт, а також зворотний зв’язок між суб’єктом та об’єктом (рис. 3.2).

У моделі суб’єктами виступають: органи публічного управління, відповідальні за розробку, впровадження та координацію державної регіональної промислової політики з іншими галузевими політиками; підприємства – які повідомляють про власні потреби, проблеми та пропозиції; науково-дослідні установи – що надають експертну оцінку стану промисловості та пропозиції щодо її розвитку; громадські організації – які представляють інтереси різних зацікавлених сторін.

Практика свідчить про значущу роль громадських організацій у формуванні промислової політики та про підвищення її ефективності за умови активної участі таких організацій у реалізації політики. Важливу роль

відіграють також координаційно-консультативні та експертно-аналітичні органи, які здійснюють визначення та оцінку стратегічних пріоритетів, аналіз інвестиційного середовища, забезпечують комунікацію між владою, бізнесом і громадськістю та ініціюють необхідні зміни законодавчої бази.

Суб'єкт: органи публічного управління; громадські організації; науково-дослідні установи

Мета забезпечення сталого та інноваційного розвитку промислового комплексу, підвищення його ефективності та конкурентоспроможності, а також на покращення економічного та соціального розвитку регіону.
Завдання: створення нових робочих місць у промисловості; підвищення конкурентоспроможності промислової продукції; покращення якості життя населення; активізація процесів формування прогресивної структури промисловості регіону; розвиток перспективних промислових галузей.
Принципи: прозорості; сталого розвитку; партнерства, інтегрованості; гнучкості та адаптивності до змін; врахування місцевих особливостей; конкурентоспроможності; галузевого розвитку та платформної економіки; екологічності.

Етапи формування та реалізації державної промислової політики на регіональному рівні
1. Мета розробки регіональної промислової політики. 2. Аналіз стану промисловості регіону, виявлення сильних та слабких сторін. 3. Вибір моделі регіональної промислової політики 4. Формування, принципів регіональної промислової політики. 5. Формування механізмів реалізації регіональної промислової політики. 6. Вибір пріоритетних галузей регіонального промислового комплексу. 7. З'ясування викликів та ризиків реалізації

Нормативно-правий механізм:
Міжнародні нормативно-правові акти; Вітчизняні нормативно-правові акти

Організаційний механізм: розробка стратегій та планів; розподіл ресурсів; кадровий потенціал; інститути підтримки; розвиток інфраструктури; екологічний контроль

Економіко-фінансовий механізм: інвестиційна та інноваційна діяльність, державно-приватне партнерство; формування кластерів; публічні закупівлі; включення у глобальні ланцюги вартості; субсидії, субвенції, бюджетні кредити, податкові пільги

Інформаційно-комунікативний механізм:
інформаційно-комунікаційна інфраструктура; інформаційно-аналітичні центри; взаємодія із ЗМІ; суспільно-державний діалог «бізнес влада»; бази даних; промисловий маркетинг; моніторинг та оцінка

Об'єкт: промислові сектори та підприємства

Рис. 3.2. Структурна схема моделі формування та реалізації політики

Перший блок запропонованої моделі охоплює визначення мети, завдань, принципів та послідовності реалізації державної регіональної промислової політики.

Головною метою державної регіональної промислової політики є забезпечення економічного та соціального розвитку регіону шляхом сталого інноваційного розвитку промислового комплексу, підвищення його ефективності та конкурентоспроможності. До ключових завдань належать створення нових робочих місць; забезпечення конкурентоспроможності продукції промисловості; підвищення рівня життя населення; формування прогресивної структури промислового комплексу регіону; розвиток перспективних галузей промисловості.

У запропонованій моделі принципи побудови взаємовідносин формуються в логіці алгоритмічної послідовності таким чином: прозорість; сталий розвиток; партнерство; інтегрованість; гнучкість та адаптація до змін; специфічність (врахування місцевих особливостей); конкурентоспроможність; екологічність; принципи галузевої та платформної економіки (відображені у Національній стратегії сталого розвитку України до 2020 року). Платформна економіка відрізняється від галузевої кількома перевагами:

– платформи об’єднують учасників з різних секторів, сприяючи формуванню нових бізнес-моделей і впровадженню інновацій;

– платформи забезпечують ефективніший розподіл ресурсів (капітал, робоча сила, інформація), що підвищує продуктивність і ефективність виробництва;

– платформи орієнтують на інклюзивний розвиток регіону, забезпечуючи рівний доступ до можливостей усім учасникам незалежно від масштабів діяльності чи галузевої належності.

У процесах формування та реалізації державної регіональної промислової політики принципи платформної економіки можуть застосовуватися для створення інтегрованих платформ співпраці бізнесу,

науки та освіти; підтримки малого та середнього бізнесу; розвитку цифрової інфраструктури регіонів як інструменту цифрової економіки. Практика показує, що комбіноване застосування галузевих та платформних принципів є ефективним: перші забезпечують спеціалізацію, а другі оптимізують ланцюги постачання та територіальне планування, супроводжуване постійним моніторингом стану промислового комплексу регіону та розвитком цифрової інфраструктури, що стимулює попит і пропозицію на ринку промислових товарів.

Алгоритм формування і реалізації державної регіональної промислової політики включає такі послідовні етапи: визначення мети політики; аналіз стану промисловості регіону, виявлення сильних і слабких сторін; вибір моделі регіональної промислової політики; визначення принципів реалізації; формування механізмів реалізації; визначення пріоритетних галузей регіонального промислового комплексу; аналіз викликів і ризиків; моніторинг та оцінка результатів реалізації політики.

Ключовим аспектом формування ефективної системи підтримки промисловості в регіоні є відбір пріоритетних галузей промислового комплексу з урахуванням:

– потенціалу регіону (природні та трудові ресурси, інфраструктура);

– національних пріоритетів (галузі, стратегічно важливі для економіки країни);

– світових тенденцій (галузі з високим потенціалом на міжнародному ринку).

У цьому контексті перспективними для реалізації промислової політики на регіональному рівні вважаються:

– високотехнологічні галузі – інформаційні технології, нові матеріали, біотехнології тощо;

– експортно-орієнтовані галузі – харчова промисловість, машинобудування, металургія;

– галузі з високим потенціалом створення робочих місць.

При відборі конкретних галузей слід враховувати рівень конкуренції на ринку (чим нижче – тим доцільніше) та наявність необхідної інфраструктури в регіоні. Запропонована модель передбачає виділення бюджетних коштів не на галузь чи підприємство загалом, а на конкретні проєкти, які проходять відбір за алгоритмом (рис. 3.3).

Перший етап: конкурсна комісія отримує інформацію від владних структур, промислових організацій та галузей про перспективні проєкти, що потребують спільної реалізації.

Другий етап: відбір проєктів відповідно до чинного законодавства про пріоритетні напрями фінансування з бюджету розвитку та встановлених критеріїв відбору.

Третій етап: аналіз проєктів або бізнес-планів організацій, які претендують на підтримку регіональної влади, з метою визначення їх конкурентоспроможності та ефективності реалізації.

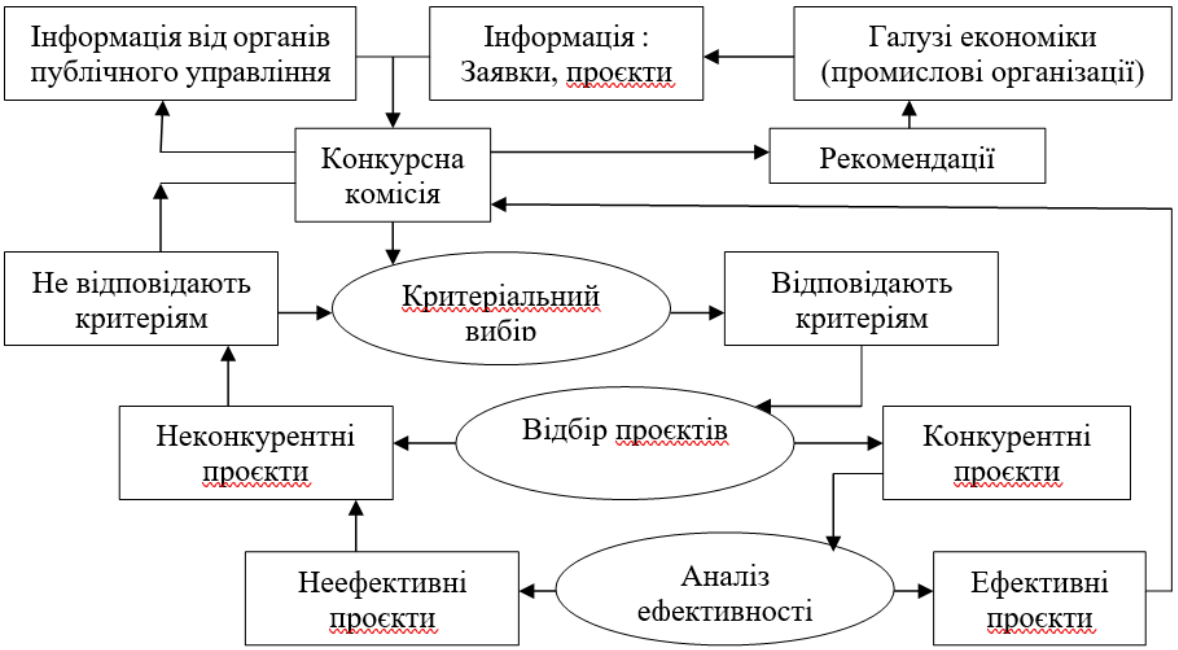

Рис. 3.5. Алгоритм відбору проектів-претендентів на державну підтримку.

Аналіз результативності проєкту для регіону здійснюється на четвертому етапі та охоплює оцінку його ефективності через такі показники, як збільшення оподатковуваної бази організації та, відповідно, підвищення податкового потенціалу регіону; сплата відсотків за бюджетними кредитами; створення нових робочих місць або зростання заробітної плати працівників тощо.

Щодо проєктів, які успішно пройшли конкурсний відбір, комісією приймається рішення про підготовку рекомендацій щодо надання підтримки з коштів регіонального бюджету або встановлення пільг та інших форм допомоги.

Варто відзначити наукові погляди щодо викликів, що стоять перед державою під час реалізації промислової політики на регіональному рівні:

– неефективність регулюючих органів, яка проявляється у низькій результативності при відносно високих бюджетних витратах;

– безрезультатність реформ, що проявляється у скороченні частки переробної промисловості у внутрішньому валовому продукті та зниженні конкурентоспроможності національної економіки на ринках товарів із високою доданою вартістю;

– високі витрати та структурний дисбаланс, що виникають через низьку ефективність;

– економічні проблеми та високі темпи інфляції.

Отже, державна промислова політика на регіональному рівні має бути гнучкою та націленою на подолання зазначених і додаткових викликів і ризиків, з якими стикається регіон. Ці ризики поділяють на макроекономічні (на глобальному та національному рівнях), соціальні та операційні.

Макроекономічні ризики пов’язані із несприятливими змінами загальних параметрів економічного розвитку (наприклад, російське повномасштабне вторгнення в Україну; девальвація провідних світових валют; циклічні коливання світової економіки). До чинників циклічних коливань світової економіки належать:

– фінансові – пов’язані зі змінами попиту та пропозиції на фінансових ринках;

– економічні – зумовлені коливаннями у реальному секторі економіки (зокрема, зменшенням виробництва через спад попиту на товари та послуги);

– політичні – наслідок політичних подій (наприклад, політична нестабільність знижує інвестиції та економічну активність).

Засоби диверсифікації ризиків передбачають гнучкий підхід до планування та реалізації промислової політики з можливістю внесення змін для врахування зовнішніх факторів. Рекомендації щодо мінімізації макроекономічних ризиків включають:

– детальний аналіз економічних наслідків та розробку заходів для їхньої мінімізації;

– фінансування за рахунок ефективних джерел (податкові надходження або доходи від приватизації), що зменшує ризики зростання державного боргу та інфляції;

– дотримання положень загальної макроекономічної політики для запобігання диспропорцій розвитку регіонів.

Операційні ризики пов’язані з реалізацією конкретних заходів політики і спричинені недосконалістю системи управління, помилками у проєктуванні заходів, ігноруванням зовнішніх чинників, а також недосконалістю прийнятих процедур і нормативно-правового забезпечення. Їх мінімізують за допомогою планування з можливістю коригування напрямків реалізації при збереженні цілей та завдань, розробки нормативно-правових і методичних актів, а також застосування принципів проектного управління, що знижує залежність від змін у системі органів влади.

Технологічні ризики зумовлені використанням нових або недосконалих технологій, непередбаченими змінами технологічних трендів або недостатньою готовністю регіонів до впровадження інновацій, що впливає на досягнення результатів. Їх зменшують через гармонізацію промислової та технологічної політики.

В умовах російської військової агресії проти України операційні ризики також пов’язані із затримками у прийнятті нормативно-правових актів, необхідних для реалізації промислової політики.

Особливу увагу слід приділити «Індустрії 4.0» – четвертій промисловій революції, яка передбачає широке використання цифрових технологій (Інтернет речей (IoT), штучний інтелект (AI), машинне навчання (ML), хмарні обчислення тощо). Вона дозволяє підприємствам автоматизувати процеси, збирати та аналізувати великі обсяги даних, створювати нові продукти та послуги і підвищувати ефективність виробництва.

Основні напрямки впливу «Індустрії 4.0» на реалізацію державної регіональної промислової політики включають: зміну ролі держави з прямого регулятора на інноватора і фасилітатора; застосування цифрових технологій для розвитку регіональної економіки; створення платформ співпраці бізнесу, науки та освіти для розвитку інновацій, нових робочих місць; програми підтримки малого та середнього бізнесу в переході на «Промисловість 4.0»; інфраструктурні проєкти для розвитку цифрової економіки.

Серед ризиків «Індустрії 4.0» виділяють:

– втрату робочих місць через відсутність перепідготовки працівників;

– ймовірність витоку конфіденційної інформації та кіберзлочинів (кібершахрайство, кібертероризм);

– збільшене споживання енергії та ресурсів.

Мінімізація цих ризиків потребує: реалізації програм перепідготовки працівників з розвитку цифрових навичок; захисту конфіденційної інформації та кібербезпеки; впровадження екологічно безпечних технологій; співпраці бізнесу, науки та освіти. За умови врахування цих факторів «Індустрія 4.0» може стати ключовим інструментом реалізації державної регіональної промислової політики.

Зворотний зв’язок між суб’єктом та об’єктом реалізації політики забезпечує отримання інформації про результати її виконання, що сприяє оцінці ефективності та прийняттю рішень щодо удосконалення політики.

Джерелами такої інформації є промислові підприємства, органи публічного управління, науково-дослідні установи та громадські організації, а методами збору – опитування, анкетування, інтерв'ю тощо.

В Україні зворотний зв'язок поки що недостатньо розвинений через низький рівень взаємодії між органами влади, промисловими підприємствами та зацікавленими сторонами, обмежену інформованість підприємств та недостатню культуру обміну інформацією.

Таким чином, практичні рекомендації щодо впровадження моделі формування та реалізації державної промислової політики на регіональному рівні включають: комплексне застосування галузевих (для спеціалізації) та платформних принципів (для оптимізації ланцюгів поставок і територіального планування) за умов постійного моніторингу промислового комплексу та розвитку цифрової інфраструктури; алгоритм відбору проєктів-претендентів на державну підтримку; адекватні відповіді на виклики, пов'язані з агресією Росії; заходи щодо зниження макроекономічних ризиків; врахування ризиків і обмежень «Індустрії 4.0»; розвиток зворотного зв'язку як механізму оцінки ефективності та прийняття рішень щодо подальшого удосконалення політики.

Висновки до розділу 3

Ключові напрямки розвитку державної промислової політики на регіональному рівні охоплюють основні складові її комплексного механізму реалізації (нормативно-правовий та організаційний механізми з відповідними інструментами), спрямовані на забезпечення ефективної координації між відповідальними органами влади; доступності інформації для суспільства щодо промислової політики, її стратегій, програм та проєктів; спрощення адміністративних процедур; системного моніторингу та оцінювання результатів політики; розвитку кадрового потенціалу; а також забезпечення ефективного зворотного зв'язку зі зацікавленими сторонами.

Удосконалення інформаційно-комунікаційного механізму реалізації державної регіональної промислової політики можна здійснювати через такі напрямки:

– забезпечення відкритого доступу до інформації про промислову політику, її цілі, стратегії, програми та проєкти через офіційні веб-сайти, електронні ресурси та соціальні мережі;

– активне залучення громадськості, промислових підприємств, наукових установ та інших зацікавлених сторін до розробки та реалізації політики через консультації, громадські слухання, форуми, робочі групи;

– поширення інформації про промислову політику через мас-медіа (брифінги, прес-конференції, інформаційні матеріали);

– використання сучасних цифрових інструментів комунікації (електронна пошта, веб-конференції, вебінари, соціальні медіа);

– інформування щодо підтримки промислових підприємств через програми фінансування, допомогу у розвитку та модернізації виробництва, можливості для співпраці та партнерства (інформаційні бюлетені, посібники, веб-ресурси);

– реалізація механізмів зворотного зв’язку зі зацікавленими сторонами (опитування, пропозиції).

Практичні рекомендації щодо впровадження моделі формування та реалізації державної промислової політики на регіональному рівні передбачають комплексне застосування галузевих принципів (для сприяння спеціалізації) та платформних принципів (для оптимізації ланцюгів поставок і покращення територіального планування) за умов постійного моніторингу стану регіонального промислового комплексу та розвитку цифрової інфраструктури; застосування алгоритму відбору проєктів-претендентів на державну підтримку; адекватні заходи для реагування на виклики, що виникають у процесі реалізації політики, зокрема у контексті російської військової агресії проти України; впровадження заходів для зменшення макроекономічних ризиків; врахування органами публічного управління ризиків та обмежень, пов’язаних із четвертою промисловою революцією

«Індустрія 4.0», як ключового інструменту реалізації політики; а також розвиток ефективного зворотного зв’язку між суб’єктом і об’єктом реалізації політики для оцінки ефективності та ухвалення рішень щодо її подальшого вдосконалення.

ВИСНОВКИ

У результаті проведення кваліфікаційного дослідження вирішено завдання щодо узагальнення основ формування та реалізації державної промислової політики та визначення її сучасних особливостей та пріоритетів на рівні регіонів України у контексті її моделей та варіантності реалізації.

Одержані в процесі дослідження результати дозволяють сформулювати наведені нижче узагальнення, висновки та рекомендації.

1. Сутність і зміст процесів формування та реалізації державної промислової політики охоплює внутрішні та зовнішні сфери діяльності з позицій чітко визначених пріоритетів ефективного функціонування галузі промисловості – посилення промислового потенціалу держави, задоволення потреб населення, зростання обсягів виробництва та підвищення конкурентоспроможності промислової продукції; досягнення таких параметрів її майбутнього стану, як конкурентоспроможність, інвестиційна привабливість і прогнозований рівень інтеграції в національну та світову економіку.

Підходи до процесів формування та реалізації державної промислової політики сприяли визначенню таких її принципів, як наукова обґрунтованість, системність, стратегічна орієнтованість, єдність промислової, інноваційної, інвестиційної та соціальної політик, баланс інтересів різних суб'єктів, партнерства влади і бізнесу, різноманітність інструментів політики.

2. Регіональний комплексний механізм реалізації державної промислової політики у контексті міжнародних практик спирається на основні Міжнародні нормативно-правові акти, які ратифіковані нашою державою та впливають на державну промислову політику України в частині дотримання правил торгівлі, включаючи промислові товари; норм технічного регулювання, стандартизації, якості продукції, охорони навколишнього середовища; мінімальних стандартів для захисту прав

інтелектуальної власності; зобов'язань зберігати та раціонально використовувати біологічну різноманітність; стандартів праці та ін.

3. Сучасний стан нормативно-правового та фінансово-економічного механізмів формування та реалізації державної промислової політики обумовлений відсутністю стратегічного, системного підходу до розвитку промисловості на наукових принципах; досконалої методології формування державних стратегій, програм і концепцій; ефективних механізмів реалізації промислової політики, збалансованих з необхідними ресурсами та персональною відповідальністю всіх рівнів управління за виконання стратегічних завдань; Закону України «Про промислову політику», який би чітко визначив правові, організаційні та фінансові засади діяльності, а також цілі та завдання державної промислової політики, її принципи, інструменти та механізми реалізації.

Проблемні аспекти цифрової трансформації публічного управління економічним розвитком регіонів зумовлені її наскрізним характером, що усуває межі між фізичним і віртуальним світами, між різними галузями та секторами економіки через нові бізнес-моделі та ланцюжки вартості, які поєднують продукти, послуги та дані з різних сфер в єдині пропозиції цінності для клієнтів, посилюючи при цьому ризики каскадних збоїв і системних криз.

Харківська область, як і багато промислово розвинених регіонів України, проводить самостійну державну регіональну промислову політику через високу значимість промисловості в економіці регіону, адже має багатогалузевий промисловий комплекс. Провідну роль в ньому відіграють машинобудування, паливно-енергетична, хіміко-фармацевтична, харчова промисловість.

4. Ключові вектори розвитку державної промислової політики на регіональному рівні охоплюють такі основні складові її комплексного механізму реалізації, як нормативно-правовий та організаційний механізми з усіма їх інструментами у контексті впровадження дієвої системи координації між відповідальними владними структурами; доступності інформації для

суспільства про промислову політику, її стратегії, програми та проекти; спрощення адміністративних процедур; систематичного моніторингу та оцінювання ефективності реалізації політики; розвитку кадрів; забезпечення зворотного зв'язку зі зацікавленими сторонами.

Удосконалення інформаційно-комунікаційного механізму реалізації державної регіональної промислової політики стосується широкого доступу до інформації про промислову політику; залучення усіх зацікавлених сторін до цього процесу; взаємодії із засобами масової інформації; використання сучасних електронних інструментів комунікації; інформування про підтримку промислових підприємств; засобів зворотного зв'язку із усіма учасниками.

5. Практичні пропозиції щодо впровадження моделі формування та реалізації державної промислової політики на регіональному рівні стосуються комплексного застосування галузевих і платформних принципів; алгоритму відбору проектів-претендентів на державну підтримку; адекватних відповідей на виклики, які стоять перед державою при реалізації промислової політики; заходів зниження макроекономічних ризиків цього процесу; врахування ризиків і обмежень четвертої промислової революції на засадах широкого використанням цифрових технологій «Індустрія 4.0».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоша О.І., Вишневський В.П., Ляшенко В.І., Харазішвілі Ю.М. Індустрія 4.0: напрям залучення інвестицій з урахуванням інтересів вітчизняних виробників. Економічний вісник Донбасу. 2019. № (3) 57. С. 189 – 216.

2. Аналітичні центри. Електронна версія «Великої української енциклопедії». URL: https://vue.gov.ua/Аналітичні центри. (дата звернення: 19.01.2026).

3. Венгер В.В. Світовий досвід реалізації моделей промислової політики. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2022. №2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/72.pdf. (дата звернення: 19.11.2025).

4. Виклики майбутнього для промислового розвитку України: наукова доповідь / за ред. д-ра екон. наук Л.В. Дейнеко. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». 2022. 184 с.

5. Ганцюк Т. До проблеми визначення елементів комплексного механізму державного управління. Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 3. С. 17 – 26.

6. Головне управління статистики в Харківській області: Офіційний сайт. URL: http.//kh.uprstat.ua. (дата звернення: 19.11.2025).

7. Гужва І. Державні закупівлі як інструмент формування промислової політики. Дзеркало тижня. 2018 р. URL: https://dt.ua/promyshliennost/derzhavni- zakupivli-yak-instrument-formuvannyapromislovoyi-politiki-264629_.html (дата звернення: 08.01.2026).

8. Дєгтяр А.О., Філоненко С.В. Моделі формування промислової політики в умовах сучасної економіки. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. 2017. Вип. 2 (7). С. 98 – 105.

9. Державна служба статистики України: Офіційний сайт. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення: 19.01.2026).

10. Державно-приватне партнерство в системі регулювання економіки: монограф. / за заг. ред. чл.-кор. НАНУ Т.І. Єфименко; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. Київ: [б. в.], 2012. 372 с.

11. Дугінець Г. В. Глобальні ланцюги вартості: монограф. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 412 с.

12. Економіка миротворення в системі економічної безпеки держави: подолання наслідків гібридної окупації: кол. моногр. / за наук. ред. О.І. Іляш ; авт. кол. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. 244 с.

13. Електронна система публічних закупівель Prozorro. Офіційний сайт. URL: https://prozorro.gov.ua/. (дата звернення: 27.11.2025).55

14. Індекс промислового виробництва. Мінфін. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/industrial. (дата звернення: 07.01.2026).

15. Інституційні засади розвитку інвестиційної діяльності у промисловості України. Аналітична записка. Національний інститут стратегічни досліджень. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ ekonomika/ instituciyni-zasadi-rozvitku-investiciynoi-diyalnosti-u-promislovosti.(дата звернення: 09.02.2026).

16. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні. Міністерство економіки України. Департамент інвестицій, інновацій та інтелектуальної власності. URL: https://www.me.gov.ua/ Documents/ Print?lang=uk-UA&id=93e0fdd8-41bc-4737-a700-75d32c29d885. (дата звернення: 10.02.2026)

17. Керецман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів України: теорія і практика: монограф. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. 512 с.

18. Ковпака А. Інноваційний розвиток країни як рушійний чинник підвищення національної конкурентоспроможності. Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки. 2021. Вип. 1. URL: http://eui.zu.edu.ua/article/view/234658/238776 (дата звернення: 17.02.2026).

19. Колєдіна К. О. Аналіз інноваційної активності промислових підприємств Харківської області. Бізнес Інформ. 2020. №10. С. 67 – 73.

20. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96%E2%F0. (дата звернення: 17.01.2026).

21. Корецький М.Х., Дегтяр А.О., Дацій О.І. Стратегічне управління: навч. посіб. Київ: Політехніка, 2009. 240 с.

22. Кривцова М. С. Оцінка людського потенціалу регіону: теоретичний аспект. Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. 2018. № 2(66). С. 162 – 173.

23. Кушнерук А.С. Досвід реалізації державної промислової політики в західних розвинених країнах. Актуальні проблеми економіки. 2012. №6(132). С. 54 – 61.

24. Людвік І.І. Інноваційний розвиток України в умовах глобалізації економічного простору. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2022 р., № 2 (125). С. 36 – 40.

25. Макаренко І. О. Сучасні складові державної промислової політики України. Електронний журнал Державне управління: удосконалення та розвиток. 2010. № 3. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=113.(дата звернення 9.02.20260)96

26. Малін О.Л. Аналіз розвитку державно-приватного партнерства в Україні та світі: якісні зміни та головні тренди 2020 року: Аналітичний звіт. Одеса, 2020. 31 с.

27. Матійко С.А. Методи промислової політики за змістом і характером впливу на об’єкт. Науковий вісн. Академії муніцип. упр. Серія «Управління». 2012. № 1. С. 367–373.

28. Механізми реалізації регіональної політики: оцінка ефективності та напрями удосконалення: монограф. / наук. ред. С. Л. Шульц; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2018.

205 с.

29. Мехович С.А., Костенко А.О. Дослідження напрямків трансформації моделі промислової політики України. Маркетинг і менеджмент інновацій. № 3. 2014. С. 35 – 40.

30. Мирна Н.В. Опрацювання комплексного механізму державної регіональної політики. Державне будівництво: електрон. наук. фахове вид. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/2/09.pdf (дата звернення: 05.02.2026).

31. Наукове моделювання. Стаття Вільної енциклопедії «Вікіпедії». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукове моделювання. (Дата звернення 15.11.2025).

32. Онешко С. Модель реалізації промислової політики в Україні на основі концепції «Індустрія 4.0». Наукові перспективи. 2023. № 1(31). С. 364 – 374.

33. Ортіна Г.В. Модернізація реального сектора економіки як стратегічний напрям промислової політики держави. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 12. С. 40–43.

34. Паливода О.М., Карпенко О.О. Соціальні ефекти функціонування регіональних кластерів в економіці: механізми формування та підходи до розрахунку. Бізнес Інформ. 2017. № 3. С. 103 – 108.

35. Патицька Х.О. Фінансово-економічний потенціал територіальних громад: механізми функціонування та активізації: монограф. / ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України”. Львів, 2019. 209 с.

36. Пельтек Л.В. Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми: монограф. НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України, Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. Миколаїв: Вид-во ЧДУ, 2010. 265 с.

37. Помаза-Пономаренко А.Л., Лукиша Р.Т., Опанасенко Я.О. Роль і місце організаційної, соціальної й інформаційної складових у реалізації

державної регіональної політики в умовах невизначеності. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. 2016. Вип. 4 (30). С. 203 – 209.

38. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17. (дата звернення: 15.02.2026).

39. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 р. № 1555-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555- 18#Text. (дата звернення: 15.02.2026).

40. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17.12.2020 р. № 1116-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1116-20. (дата звернення: 15.02.2026).

41. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № № 156-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1116-20. (дата звернення: 15.02.2026).

42. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695&2020&п#\. (дата звернення: 15.02.2026).

43. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ьlaws/show/202&2021&%D0%BF#Text. (дата звернення: 15.02.2026).

44. Про Концепцію державної промислової політики: Указ Президента України від 12.02.2003 р. №1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/102/2003. (дата звернення: 15.02.2026).

45. Про промислову політику: проект Закону України розроблений Міністерством з питань стратегічних галузей промисловості України. URL: https://fra.org.ua/uploads/media/default/0001/04/ccd52e13529a67d49a0f0d47c2f5b4ac398966f1.pdf. (дата звернення: 15.02.2026).

46. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922- VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/922-19. (дата звернення: 15.02.2026).

47. Про ратифікацію Паризької угоди: Закон України від 14.07.2016 р. № 1469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1469-19#Text. (дата звернення: 15.02.2026).

48. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України; Стратегія від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/5/2015. (дата звернення: 15.02.2026)

49. Промислова політика посткризової економіки: монограф. / Л.В. Дейнеко, М.М. Якубовський, Е.І. Шелудько та ін.]; за ред. Л.В. Дейнеко, М.М. Якубовського; НАН України, ДУ «Ін-т економ. та прогноз. НАН України». Київ: Ін-т економ. та прогноз. НАН України, 2014. 315 с.

50. Промислова політика як ключовий інструмент стратегії розвитку : науково-аналітична доповідь / за ред. д-ра екон. наук Дейнеко Л.В. ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2019. URL: http://ief.org.ua/docs/sr/304.pdf. (дата звернення: 09.02.2026).

51. Промисловість України перед викликами майбутнього: у пошуках відповідей та рішень: колективна монограф. / за ред. д-ра екон. наук Л.В. Дейнеко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2022. 346 с.

52. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи: монограф. / Н.В. Тарасова, Л.П. Клименко, В.М. Ємельянов та ін. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. 320 с.

53. Прямі іноземні інвестиції. Мінфін. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2021/. (дата звернення: 09.02.2026).

54. Регіональний людський розвиток: стат. зб. Київ, 2021. Державна статистики України: сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/ pdf.. (дата звернення: 09.02.2026).

55. Регіональна політика та механізми її реалізації: монограф. /

М.І. Долішній, С.М. Злупко, С.Й. Вовканич та ін.; Інститут регіональних досліджень НАН України. Київ: Наукова думка, 2003. 504 с.

56. Система штучного інтелекту ChatGPT. Офіційний сайт URL: https://chat.openai.com/chat. (дата звернення: 09.02.2026).

57. Скорік К.А. Сучасні теорії та концепції промислової політики в західній науковій літературі. Економічний вісник Донбасу, 2020. №2 (60), С. 19– 28.

58. Слинько М.Ю. Перспективи інноваційного розвитку регіонів України через реалізацію інструмента смарт-спеціалізації. Економіка і організація управління. 2020. № 4 (40). С. 167 – 177.

59. Слободян О.С. Механізми реалізації активної промислової політики. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т див. захисту України. Харків, 2019. Вип. 1(10). С. 374 – 380.

60. Слободян О.С. Інноваційні механізми підвищення економічної ефективності промислової політики. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління : зб. наук. пр. Нац. ун-т див. захисту України. Харків, 2019. Вип. 2 (11). С. 477 – 484.

61. Смарт-промисловість в епоху цифрової економіки: перспективи, напрями і механізми розвитку: монограф. / [Вишневський В.П., Вієцька О.В., Гаркушенко О.М., Князєв С.І., Лях О.В., Чекіна В.Д., Череватський Д.Ю.]; за ред. акад. НАН України В.П. Вишневського; НАН України, Ін-т економіки пром.-сті. Київ, 2018. 192 с.

62. Смєсова В.Л., Іщенко І.О. Інновації як основа підвищення якості продукції та забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2020. Вип. 43. С. 76 – 82.

63. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. Київ: НВЦ НБУВ, 2009. 687 с.

64. Стале ендогенне зростання регіонів України в умовах децентралізації: монограф. / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»; ред. І. З. Сторонянська. Львів, 2019. 501 с.

65. Стан здійснення ДПП в Україні. Міністерство економіки України. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b- 44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini&isSpecial=true (дата звернення: 15.02.2026).

66. Статистична база Всесвітнього Банку. Офіційний сайт. URL: http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TERT.ZS. (дата звернення: 15.02.2026).

67. Статистичний збірник Міністерства фінансів «Бюджет України – 2021». URL:https:/www.mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_ of_Ukraine_2021.pdf (дата звернення: 15.02.2026).

68. Статистичний щорічник України за 2019 рік. Київ: ТОВ Видавництво «Консультант», 2020. 856 с.

69. Стратегія розвитку Харківської області на 2021 – 2027 роки. Затверджена рішенням Харківської обласної ради від 27.02.2020 р. № 1196-УІІ. URL: https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1026/102538/files/%D0%A1% D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96% D1%8F.pdf. (дата звернення: 15.05.2023).

70. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області до 2021 – 2027 рр. URL: https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1026/102538/files/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf. (дата звернення: 15.02.2026).

71. Ткаченко Ю.В. Промислова політика: основа ефективно діючого підприємницького середовища. Сучасні проблеми економіки і підприємництво. URL: http://sb-keip.kpi.ua/article/view/31254. (дата звернення: 09.02.2026).

72. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода, Міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text. (дата звернення: 15.02.2026).

73. Філоненко С. Напрями удосконалення інституційно-економічного механізму здійснення промислової політики в Україні. Публічне урядування. 2018. №5 (15). С. 265 – 274.

74. Фінансові механізми інноваційного економічного розвитку України в умовах євроінтеграції : колективна монограф. / за ред. проф. В.В. Лойко, А.Ю. Рамського. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019. 252 с.

75. Хаустова В.Є., Зінченко В.А. Сучасна промислова політика: моделі та інструменти її реалізації. БІЗНЕСІНФОРМ. 2016. № 4. С. 79 – 87.

76. Чернега О.Б. Інформаційно-комунікаційна інфраструктура як чинник підвищення конкурентоспроможності національних економік. Вісник ДонНУЕТ. 2017. №1 (66). С. 76 – 82.

77. Черкас Н. Концепції глобальних мереж та ланцюгів створення вартості. Держава та економіка. Вісник КНТЕУ. 2018. № 3. С. 60 – 70.

78. Чех Л.М., Корогодова О.О. Інноваційний розвиток економіки України в умовах Індустрії 4.0. Актуальні проблеми економіки та управління. 2020. № 14. URL: http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205849. (дата звернення: 15.02.2026).

79. Чечель О.М. Принципи та механізм державного регулювання економіки. Вісник Академії митної служби України. Серія: Державне управління. 2013. № 2. С. 103 – 111.

80. Шпак Ю.В. Кластерний підхід в управлінні територіальним розвитком України. Публічне управління та митне адміністрування. 2020. № 2 (25). С. 187 – 191.

81. Шевченко А.В. Інструменти активізації інноваційного розвитку у промисловості України на засадах СМАРТ-спеціалізації: аналітична записка Київ: НІДС, Центр економічних і соціальних досліджень. 2021.

22 с. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/instrumenty-aktyvizatsiyi-innovatsiynoho-rozvytku-u-promyslovosti-ukrayiny. (дата звернення: 15.02.2026).

82. Якубовський М.М. Реструктуризація промисловості як засіб подолання імпортної залежності економіки України. Електронне видання Національне господарство України: теорія та практика господарювання. ІЕП НАН України, 2016. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/NacGosp/index.html. (дата звернення: 09.11.2025).

83. Andreoni A. Varieties of industrial policy: models, packages and transformation cycles. In: Efficiency, Finance and Varieties of Industrial Policy: Guiding Resources, Learning and Technology for Sustained Growth. New York: Columbia University Press. 2016. P.305.

84. Europe 2020 – A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: http://ec. europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf (Last accessed: 09.11.2025).

85. Global Innovation Index 2021. URL: https://www.wipo.int. (Last accessed: 09.02.2026).

86. PPI Project Database. The World Bank Group. URL: http://ppi.worldbank.org. (Last accessed: 09.02.2026).

87. SIR World Report 2020: Global Ranking. URL: http://www.scimagoir.com/pdf/sir_2020_world_report.pdf. (Last accessed: 15.02.2026).

88. UNCTAD. Chapter IV Investment and new industrial policies. URL: http://investmentpolicyhub.unctad.org. (Last accessed: 09.02.2026).